

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๖๖ ตอนที่ ๖๕๑ – ๖๖๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๖๕๑

ข้อความต่อไปใน **สิงคาลกสูตร** พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลักษณะของมิตรแท้ ว่า มี ๔ จำพวก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร มิตร ๔ จำพวกเหล่านี้ คือ มิตรมีอุปการะ ๑ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ๑ มิตรแนะนำประโยชน์ ๑ มิตรมีความรักใคร่ ๑ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี (เป็นมิตรแท้) ฯ

สำหรับความหมายของมิตร ข้อความในอรรถกถามีว่า

ผู้ที่เดินทางร่วมกันตั้งแต่ ๗ ก้าวขึ้นไป เรียกว่ามิตร ผู้ที่เดินทางด้วยกันตั้งแต่ ๑๒ ก้าวขึ้นไป เรียกว่าสหาย ผู้ที่เยี่ยมกันครั้งเดือนต่อครั้งหรือเดือนละครั้ง เรียกว่าญาติ ผู้ที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ดีกว่ามิตร สหาย และญาติ

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลักษณะย่อยของมิตร ๔ จำพวกนี้ ซึ่งมีข้อความว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร มิตรมีอุปการะ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ คือ รักษาเพื่อนผู้ประมาทแล้ว ๑ รักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว ๑ เมื่อมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ ๑ เมื่อกิจที่จำต้องทำเกิดขึ้นเพิ่มทรัพย์ให้สองเท่า (เมื่อมีฐานะช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก) ๑

ดูกร คฤหบดีบุตร มิตรมีอุปการะ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

มิตรย่อมเป็นผู้ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลอุปการะกัน เพราะฉะนั้น ลักษณะของผู้ใดจะเป็นผู้ที่จะอุปการะเกื้อกูลเพื่อนได้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า รักษาเพื่อนผู้ประมาทแล้ว ๑

ทุกท่านย่อมมีเวลาที่เผลอสติ ผิดบ้าง พลังบ้าง พลาดบ้าง ใครที่จะช่วยเตือน หรือที่จะบอก หรือที่จะป้องกันในขณะที่ท่านอาจจะผิดไป พลังไป พลาดไป เผลอไป ผู้ที่กระทำอย่างนั้น คือ ผู้ที่เป็นมิตรมีอุปการะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำงาน หรือว่าในเรื่องส่วนตัว หรือว่าในเรื่องความคิดเห็น หรือว่าในขณะที่มีภัยต่าง ๆ

นอกจากนั้น ยังรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว สำหรับพระธรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณุสสก็จะมีเรื่องของทรัพย์ เรื่องของสมบัติเป็นส่วนมาก เพราะเหตุว่าชีวิตของคุณุสสนั้น ย่อมเป็นผู้ที่จะต้องมีชีวิตดำเนินไปอยู่ได้ด้วยทรัพย์

และเมื่อมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ ซึ่งอาจจะให้กำลังใจ ปลอบใจ หรือว่าช่วยเหลือในขณะที่เพื่อนต้องการความช่วยเหลือ

เมื่อกิจที่จำต้องทำเกิดขึ้นเพิ่มทรัพย์ให้สองเท่า คือ เมื่อมีฐานะช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก ก็เป็นเรื่องของเงินทอง ซึ่งอาจจะมีการขาด หรือว่าอาจจะต้องใช้ในธุรกิจ ผู้ที่เป็นมิตรมีอุปการะ ถ้าเพื่อนต้องการช่วยเหลือ ไม่ใช่ปฏิเสธ หรือช่วยอย่างเสียไม่ได้ แต่ว่ามีความเต็มใจที่จะให้ทรัพย์เกินกว่าที่ออกปากด้วย มิตรมีอุปการะ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ เหล่านี้

พระธรรมทั้งหมด ถ้าพิจารณา จะมีแง่มุมต่าง ๆ ละเอียดมากทีเดียว แต่ส่วนมากในพระสูตรนี้เป็นเรื่องที่ปรากฏทั่วไป ไม่ยากแก่การที่จะพิจารณา

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสถึงมิตรแท้อีกประเภทหนึ่ง มีข้อความว่า

ดูกร คุณุสสบุตร มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ คือ บอกความลับของตนแก่เพื่อน ๑ ปิดความลับของเพื่อน ๑ ไม่ละทิ้งในเหตุอันตราย ๑ แม้ชีวิตก็อาจสละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้ ๑

ดูกร คุณุสสบุตร มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

ถึงจะเป็นมิตรแท้ด้วยกัน แต่ก็มีลักษณะต่างกัน บางท่านเป็นผู้ที่อุปการะ ถ้ามีภัย มีธุระ ขอความช่วยเหลือได้ทันที เป็นผู้ที่มีอุปการะจริง ๆ แต่ไม่สนิทสนม ไม่คุ้นเคย ไม่ใช่มิตรที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ ซึ่งบางท่านนั้นก็เป็มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์

ถ. ที่อาจารย์พูดมา น่าชื่นชมที่สุด แต่ผมอยากจะถามว่า หาได้ที่ไหน เท่าที่ผมเกิดมายังไม่เคยเจอมิตรประเภทนี้เลย บางครั้งไปช่วยคนอื่น ก็ยังโดนเขาสับ แทะแยเหมือนกัน กลายเป็นเขามีความสามารถต้มเราได้ เราเป็นมิตรแท้ของเขา แต่เขาคิดไปอีกแง่หนึ่ง พูดยาก ลำบาก

สุ. หาที่คนอื่นไม่ได้ หาที่ตัวเองได้ โดยการเป็นมิตรแท้ของคนอื่น ซึ่งก็น่าชื่นชมยินดีแล้ว คือ ถึงแม้คนอื่นจะไม่ใช่มิตรแท้ของท่าน แต่ไม่ทำให้หมดกำลังใจที่ตัวท่านเป็นมิตรแท้สำหรับคนอื่น ยังหาได้คนหนึ่ง คือ ตัวของท่านเอง เป็นมิตรแท้ของคนอื่น ซึ่งก็ยังมี แต่สักวันหนึ่งหรือต่อ ๆ ไป เมื่อกระทำความดีมากขึ้น ๆ ผลของความดีนั้นย่อมจะทำให้ท่านได้มิตรแท้ประเภทต่าง ๆ มากขึ้น

และขณะที่ได้พบกับมิตรเทียม หรือว่าคนเทียมมิตร ก็ให้ทราบว่ นั่นเป็นผลของอกุศลกรรม ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ถ้าผลของกุศลให้ผลในขณะใด ก็ทำให้ได้มีเพื่อนแท้ คือ ผู้ที่เป็นมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขบ้าง หรือว่ามีอุปการะบ้าง เป็นผลของกุศลที่ได้มิตรอย่างนั้น เพราะฉะนั้น คนที่มีกุศลมาก จะเห็นได้ว่า เขาช่างมีมิตรดีทั้งนั้นเลย ส่วนคนที่มีผลของอกุศล ถึงจะมีเพื่อนมากก็จริง แต่ว่าเป็นคนเทียมมิตรเสียส่วนมาก

ผู้ฟัง ทำยาก สมมุติว่า เราเป็นมิตรแท้ของเขา แต่เขากลับไม่รู้ว่เราเป็นมิตรแท้ กลับมาว่าเรา ว่าเรานี้ชั่ว อย่างเช่น เพื่อนคนหนึ่ง ก่อนที่จะไปติดคุกผมก็ได้เตือนแล้ว บอกว่าลักษณะนี้ไม่ควรทำ เพื่อนประเภทนี้ไม่ควรคบ แต่เขากลับว่าผม ว่เป็นคนไม่ยอมเข้าสังคม หาความเจริญยาก นี่เราเป็นมิตรแท้ แต่เขาไม่เห็นความเป็นมิตรแท้ของเราเลย

สุ. เป็นผลของกรรม ถ้าทำความดีต่อไปอีกเรื่อย ๆ เวลาที่ธุรกิจเดือดร้อน มีความจำเป็น จะต้องมิมิตรแท้แน่นอนที่ให้ความช่วยเหลือ เวลาที่เป็นผลของกุศล

ผู้ฟัง เรื่องลูกเมียเขา ผมก็พอช่วยเหลือได้บ้าง แต่ก็ไม่มากเท่าที่ควร ผมถามเขาว่า อยู่ในตารางมีใครมาเยี่ยมบ้างหรือเปล่า ปรากฏว่าพรรคพวกที่เคยไปกินเหล้ากันสนุก ไม่มีใครมา น้อยมากเหลือเกิน

ส. จะเห็นได้ว่า คนเทียมมิตรมีมากกว่ามิตรแท้ เพราะว่าอกุศลย่อมมีมากกว่ากุศล ซึ่งถ้าทุกท่านอบรมเจริญกุศลมากขึ้น ก็จะมีมิตรแท้มากกว่าคนเทียมมิตร เพราะฉะนั้น ก็ช่วยกันศึกษาพระธรรมให้มากขึ้น และชักชวนชี้แจงให้บุคคลทั้งหลายได้เห็นโทษของอกุศลกรรม เจริญกุศลกรรม ต่างคนก็ต่างจะมีมิตรแท้เพิ่มขึ้น

สำหรับเรื่องของความลับ มีกันทุกคนหรือเปล่า มี เพราะฉะนั้น เคยบอกความลับกับเพื่อนบ้างไหม หรือเก็บไว้สนิท ไม่บอกใครเลย อายเขา เพราะฉะนั้น ที่ว่า ท่านพึงทราบว่ามีมิตรแท้โดยสถาน ๔ คือ บอกความลับของตนแก่เพื่อน

สิ่งที่เป็นความลับนี้ หมายถึงเรื่องที่ท่านคิดว่าควรปกปิด หรือว่าควรอับอาย ซึ่งอาจจะเกี่ยวกับธรรมเนียมประเพณีของโลก หรืออาจจะเกี่ยวกับการเสื่อมเสีย ชื่อเสียงในสิ่งที่ได้กระทำไปก็เป็นได้ หรือว่าบางครั้ง ความลับนั้นอาจจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอุบาย เรื่องที่ยังไม่ควรเปิดเผย หมายความว่า เป็นสิ่งที่ดำเนินงานนั้นให้สำเร็จ โดยที่ว่าถ้าเปิดเผยแล้วงานก็อาจจะไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่ควรจะทราบว่าใครเป็นมิตรแท้ หรือผู้ที่ท่านเลือกแล้วว่าเป็นมิตรแท้ของท่าน คือ ผู้ที่ท่านบอกความลับของท่านแก่เพื่อนคนนั้น โดยที่ท่านพิจารณาเห็นว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ที่จะบอกความลับได้

เรื่องของความลับที่จะบอกใคร ขอกล่าวถึงเมื่อครั้งพระพุทธผู้มีพระภาคเสวยพระชาติเป็นมโหสถ ซึ่งในครั้งนั้นพระเจ้าแผ่นดินได้ตรัสถามนักปราชญ์ทั้ง ๕ ว่า ควรไวใจ หรือควรที่จะบอก หรือเปิดเผยความลับแก่ใคร เสนกะก็ได้กราบทูลขอให้พระเจ้าวิเทโหราชแสดงความเห็นของพระองค์ก่อน และพวกอำมาตย์ทั้งหลายจะได้ทูลเหตุผลของตนต่อภายหลัง

ซึ่งพระเจ้าวิเทโหราชได้ตรัสว่า

ควรบอกความลับที่ควรติเตียนหรือควรสรรเสริญแก่ภรรยาที่ดี มีศีลาจารวัตรดี

คงจะไม่มีใครเป็นที่ไวใจได้ยิ่งกว่าภรรยาที่ดี นี่เป็นความเห็นของพระเจ้าวิเทหราช

อำมาตย์เสนกะได้กราบทูลว่า

สหายใดเป็นที่พึงพาอาศัยในเวลาทุกข์ร้อน บุคคลควรเปิดเผยความลับที่ควรตีเตียนหรือควรสรรเสริญแก่สหายนั้น

บางท่านอาจจะคิดว่า ภรรยาก็ยังไม่เสมอกับเพื่อนที่พึงพาอาศัยได้ในเวลาทุกข์ร้อน เพราะฉะนั้น ถ้ามีความลับ ก็ควรที่จะเปิดเผยความลับนั้นแก่สหายเช่นนั้นได้

ปุกกุสะได้กราบทูลว่า

พี่ชาย น้องชายคนใด เป็นคนมีศีล บุคคลควรเปิดเผยความลับที่ควรตีเตียนหรือที่ควรสรรเสริญแก่พี่ชาย น้องชายคนนั้น

กามินทะกราบทูลว่า

บุตรคนใดทำตามบิดา มีปัญญา ไม่เลวกว่าบิดา บิดาควรเปิดเผยความลับที่ควรตีเตียนหรือที่ควรสรรเสริญแก่บุตรนั้น

เพราะบุตรย่อมเคารพมารดาบิดาเสมอชีวิต หรือยิ่งกว่าชีวิต ในฐานะที่เป็นผู้ที่ให้กำเนิด เป็นผู้มีคุณสูงสุดในชาตินั้น ๆ ที่เดียว เพราะฉะนั้น ถ้าบุตรคนใดทำตามใจบิดา และเป็นผู้มีปัญญา ไม่เลวกว่าบิดา ถ้าเป็นบุตรที่โง่ จะไปเปิดเผยความลับนั้น ก็ทำให้ได้รับความเสียหายขึ้นได้ แต่ถ้าบุตรนั้นเป็นผู้มีปัญญา ไม่เลวกว่าบิดา บิดาควรเปิดเผยความลับที่ควรตีเตียนหรือควรสรรเสริญแก่บุตรนั้น

เทวินทะกราบทูลว่า

มารดาคนใดเลี้ยงบุตรด้วยความรักใคร่พอใจ บุตรควรเปิดเผยความลับที่ควรตีเตียนหรือควรสรรเสริญแก่มารดาคนนั้น

เพราะเหตุว่าคงจะไม่มีใครเป็นที่พึง เป็นที่รัก เป็นที่ไวใจของบุตรยิ่งกว่ามารดาผู้ให้กำเนิดบุตร

มโหสถกราบทูลว่า

การปิดความลับไว้เป็นการดี การเปิดเผยความลับเป็นการไม่ดี ผู้มีปัญญาต้องปิดความลับไว้จนกว่าจะได้ทำให้สำเร็จไป จึงเปิดเผยต่อมาภายหลัง ดังนี้

เพราะฉะนั้น ถ้าเชื่อว่าเป็นความลับ ก็ควรที่จะเก็บเป็นความลับจริง ๆ จึงจะเชื่อว่าเป็นความลับ แต่ว่าเก็บได้ไหม บางคนเก็บไม่ได้ เพราะฉะนั้น ควรจะคำนึงถึงประโยชน์ว่า ถ้าเก็บไว้ไม่ได้จะเกิดโทษหรือเกิดความเสียหายประการใดบ้าง เพราะว่าโดยมากเรื่องของความลับนั้น มักจะเป็นเรื่องที่ควรตีเตียน หรือควรสรรเสริญ ก็แล้วแต่เรื่อง

ถ้าพูดถึงสิ่งที่ควรตีเตียน เพื่ออะไร ถ้าเพียงพูดความลับของคนอื่นซึ่งเป็นสิ่งที่เสื่อมเสีย หรือว่าเป็นที่อับอายของบุคคลนั้น เพื่อประโยชน์อะไร ไม่มีประโยชน์อะไรเลย เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์หรือเปล่า ถ้าเป็นความลับของคนอื่น ก็ไม่ใช่เรื่องที่มีประโยชน์สำหรับคนอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่บุคคลนั้นจะพูดถึงเลย เพราะว่าไม่ทำให้เกิดประโยชน์อะไรขึ้น นอกจากจะทำให้จิตใจของคนที่ได้รับฟังเป็นอกุศล โดยที่อาจจะปราศจากความเห็นใจ ปราศจากความเข้าใจ และก็ตีเตียนบุคคลอื่นโดยที่ไม่พิจารณาเห็นว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยซึ่งมีแล้วอย่างนั้น ก็เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้นเท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น เรื่องทั้งหมด ก็ควรที่จะพิจารณาว่า ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งซึ่งไม่ควรเปิดเผย เป็นสิ่งที่ควรที่จะเก็บไว้เป็นความลับ เพราะว่าจะทำให้บุคคลอื่นเสียหาย แต่ถ้ารู้สึกว่าการความลับของบุคคลอื่นสำคัญเหลือเกิน ถือว่าเป็นเรื่องแปลกประหลาดที่สำคัญมาก ก็อาจจะทำให้ท่านไม่สามารถจะเก็บความลับนั้นได้

แต่ถ้าไม่สนใจ ไม่คิดว่าเป็นเรื่องแปลกประหลาด และเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาของธรรม ไม่ว่าจะเป็นอกุศลกรรมอย่างไรก็ตาม ก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยที่สะสมมาเป็นปัจจัยให้เกิดขึ้นอย่างไร ก็เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น ก็จะทำให้ท่านเป็นผู้ที่ไม่สนใจในความลับนั้น และไม่คิดที่จะเปิดเผยความลับของคนอื่นด้วย และจะทำให้ท่านเลือกเฟ้นแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ พุดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เท่านั้น

ถ้าพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ก็เป็นที่สรรเสริญ ไม่เป็นความลับสำหรับใคร เพราะว่าความลับมักจะเป็นเรื่องที่เสื่อมเสีย เป็นเรื่องที่ควรปกปิด เป็นเรื่องที่น่าอับอาย

สำหรับการ *ไม่ละทิ้งในเหตุอันตราย* ซึ่งนอกจากในขณะที่มีภัย มีทุกข์ร้อนแล้ว ก็ต้องรวมถึงในขณะที่มีกิเลส หรือว่ามีความเห็นผิด มีความประพฤติผิดทางหนึ่งทางใดด้วย เพราะว่ามันก็เป็นอันตรายของชีวิตประการหนึ่ง

ส่วนข้อที่ว่า *แม้ชีวิตก็อาจสละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้* พร้อมทั้งจะสละชีวิตแก่เพื่อนหรือเปล่า

ถ. เพื่อนที่จะสละชีวิต ในเมืองไทยจะหาได้สักกี่คน ยาก

ส. ชีวิตเป็นที่รัก และชีวิตที่มีประโยชน์ก็ควรที่จะถนอมไว้ให้ดำรงอยู่นาน ๆ เพื่อประโยชน์ โดยเฉพาะการสะสมบุญกุศล และการขัดเกลาภิเลส ไม่ใช่หมายความว่า จะให้สละทิ้งชีวิตนั้นโดยง่าย โดยไม่รอบคอบ แต่หมายความว่า ไม่ใช่ว่ากลัวเสียจนกระทั่งไม่ยอมช่วยเหลือใคร โดยที่เห็นว่าเห็นแก่ชีวิตของตนเองเป็นสำคัญกว่าชีวิตของคนอื่น

นี่เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณา กระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์เสมอทีเดียว แล้วแต่ว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์ที่สุดก็กระทำสิ่งนั้น แต่ไม่ใช่จะให้สละโดยง่าย โดยไม่รอบคอบ เพียงเพื่อบุคคลซึ่งอาจจะได้ประโยชน์น้อยกว่า เพราะฉะนั้น การที่จะช่วยเหลือบุคคลอื่น ก็ไม่ควรที่จะเพ่งเล็งถึงว่า เห็นแต่กับประโยชน์ของชีวิตของท่านเองเท่านั้น แต่ให้กระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์จริง ๆ ทั้ง ๒ ฝ่าย

ผู้ฟัง การเสียสละชีวิตให้กับเพื่อน ก็แล้วแต่บุคคล คนที่เสียสละง่าย ๆ แม้ไม่ใช่เพื่อนก็ยังสละได้ ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น เช่น เมื่อครั้งพระผู้มีพระภาคยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ท่านสละชีวิตของท่านไม่รู้ว่าเท่าไร แม้กระทั่งเห็นเสืออยู่ในเหว เห็นว่ากำลังหิว เดียวจะกัดกินลูกของตัวเอง ท่านก็พิจารณาตัวท่านว่า ตัวท่านไม่มีประโยชน์อะไร เพราะฉะนั้น ร่างกายนี้ท่านเสียสละให้เสียกินเสีย เพื่อโพธิญาณของท่าน ไม่ใช่เพื่อเพื่อน หรือว่ามนุษย์ หรืออะไร ๆ ท่านก็เสียสละได้ เพราะฉะนั้น การที่จะเสียสละ

ชีวิต ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นที่อบรมมาเรื่องของทานมามาก ก็เลยเสียสละได้ง่าย ๆ ไม่ใช่
จะยากนักหรอก

๖๕๒

ส. ไม่ใช่ว่าทุกคนจะเป็นอย่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ก็คนที่จะเป็นอย่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เพราะว่าการเสียสละของผู้ที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ต้องเป็นบารมีที่ยิ่งใหญ่ ที่จะไม่บรรลุคุณธรรมเพียงพระองค์เดียว แต่ว่าจะต้องทรงประกอบถึงการบรรลุคุณธรรมของความ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะช่วยบุคคลอื่นให้ดับกิเลสได้เช่นเดียวกับพระองค์ ด้วย เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าทุกคนจะกระทำได้อย่างนั้น กระทำได้ตามเหตุตามผล ตามสมควรที่ได้สะสมมา

ถ. พระผู้มีพระภาคท่านว่า มิตรดีที่สละชีวิตเพื่อเพื่อน นี่ก็เป็นคุณธรรมอันสูง แต่ผู้ที่จะกระทำได้ก็ยาก เท่าที่ปรากฏในพระไตรปิฎกก็มีพระอานนท์เท่านั้นที่จะสละชีวิตเพื่อพระพุทธเจ้าให้ช้างนาฬาคีรีชน นอกจากนั้นก็ไม่มีใคร แต่พระผู้มีพระภาคท่านตรัสว่า เพื่อนที่ดีสูงสุดต้องสละชีวิตได้ หมายความว่าอย่างนั้น อีกอย่างที่ว่าสละตัวให้เสียกิน นั่นไม่ใช่เพื่อเพื่อน แต่เพื่อตัวเอง คนละเรื่อง

ส. จะว่าเพื่อตัวเองโดยตรงก็ได้ เพราะว่าการเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น นอกจากที่พระองค์จะดับกิเลสแล้ว ก็ยังสามารถที่จะอนุเคราะห์บุคคลอื่น โดยทรงแสดงธรรมให้บุคคลเหล่านั้นสามารถที่จะประพฤติปฏิบัติตาม รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ด้วย

ถ. ที่กล่าวว่า ความลับนั้น จะรู้ได้ขนาดไหน คนเดียวจะเป็นความลับไหม ๓ คนจะเป็นความลับไหม

ส. สิ่งที่ไม่อยากเปิดเผย เป็นความลับทั้งนั้น

ถ. คนเดียวจึงจะเป็นความลับ

ส. ไม่อยากเปิดเผยให้คนอื่นรู้ ก็ต้องเป็นความลับด้วย คือ สิ่งที่ไม่อยากเปิดเผย เป็นความลับ คือ ไม่ให้คนอื่นล่วงรู้

ถ. ก็รู้คนเดียวเท่านั้นเอง

ส. ก็แล้วแต่ ถ้ามีความสนิทสนม ไว้ใจคนอื่นคิดว่าจะเก็บไว้ได้

ถ. ผมเคยอ่านหนังสือ แต่จำไม่ได้เพราะนานมาแล้ว คือ ความลับจะต้องรู้เฉพาะ ๒ คน ถ้า ๓ คนก็ไม่ใช่ความลับ ท่านว่าอย่างนั้น

ส. ไม่มีอะไรที่เป็นความลับที่สุด ที่ยังไม่เคยบอกใครเลยหรือ

ถ. เรื่องของความลับ ผมก็เคยอ่านหนังสือเหมือนกัน เขาว่าความลับอยู่ที่ตัวเรา ตกไป ๔ หู ไม่ลับแล้ว ลับต้องอยู่ที่เราคนเดียว ไปบอกคนอื่น จะถือว่าลบบ้างได้อย่างไร ลับต้องอยู่ที่ตัวเราคนเดียว

ส. ก็ไม่มีการเปิดความลับ เพราะเหตุว่าความลับต้องไม่เปิดอย่างนั้นหรือ

ถ. พูดถึงความลับ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า ความลับไม่มีในโลก ความหมายของคำนี้ หมายความว่าอย่างไร

ส. ที่คิดว่าลับ เพราะไม่รู้ไม่เห็น ว่า บุคคลอื่นร่วมรู้เห็นด้วย เช่น อมนุษย์ เป็นต้น เทวดาเห็นแน่ แล้วแต่ว่าจะเป็นเรื่องลับขนาดไหน ถ้าเป็นการกระทำที่ปรากฏภายนอก คนอื่นก็เห็นได้ แต่ถ้าไม่ล่วงออกมาภายนอก ก็ต้องอาศัยผู้ที่สามารถรู้วาระจิตของคนอื่นได้ จึงสามารถที่จะรู้ได้

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลักษณะของมิตรแท้ที่เป็นมิตรณะประโยชน์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร มิตรณะประโยชน์ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ คือ ห้ามจากความชั่ว ๑ ให้ตั้งอยู่ในความดี ๑ ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑ บอกทางสวรรค์ให้ ๑

ดูกร คฤหบดีบุตร มิตรณะประโยชน์ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

บางท่านเป็นมิตรมีอุปการะ คอยช่วยเหลือเวลาที่มีภัยอันตรายต่าง ๆ บางท่านเป็นมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีความรักใคร่สนิทสนม พร้อมทั้งจะสุขด้วยทุกข์ด้วย ไม่

ทอดทิ้งในขณะที่มีอันตราย บางท่านก็เป็นมิตรที่แนะนำประโยชน์ สำหรับประโยชน์ที่นี้ก็ต้องเป็นประโยชน์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า คือ ในชาตินี้และชาติหน้าด้วย

สำหรับมิตรแท้โดยสถาน ๔ ที่เป็นมิตรแนะนำประโยชน์ คือ ห้ามจากความชั่ว ๑ ฟังแต่ดีเตือน หรือว่าห้ามจากการที่จะกระทำอกุศลกรรม หรือที่จะให้เป็นอกุศลจิต เพราะว่าโทษของอกุศลกรรมบถที่เห็นได้มีมากเหลือเกิน ในปัจจุบันนี้ก็สามารถที่จะเห็นได้ เช่น การต้องได้รับโทษของจำต่าง ๆ ถ้าบุคคลนั้นไม่ได้เป็นผู้ที่ทำอกุศลกรรมเลย ก็จะไม่มีความทุกข์ที่จะต้องได้รับโทษของจำต่าง ๆ ตามกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งอาจจะร้ายแรงยิ่งกว่านั้น ถึงขั้นที่ถูกตัดศีรษะ หรือว่าถูกประหารชีวิตก็ได้ หรือถึงแม้ว่าจะไม่เป็นไปตามกฎหมายของบ้านเมือง แต่เป็นไปตามกรรม คือ อกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้

เพราะฉะนั้น มิตรที่แนะนำประโยชน์ ก็แนะนำมิตรสหายของตนให้เห็นโทษของอกุศลกรรมซึ่งมีนานาประการ นอกจากการที่จะต้องโทษถูกจองจำตามกฎหมายของบ้านเมือง หรือว่าตามกรรมของตน มีการถูกตัดศีรษะหรือประหารชีวิต ก็อาจจะมีทุกข์เวทนาซึ่งเกิดจากโรคภัยต่าง ๆ ที่ปรากฏก็มากมายเหลือเกิน ถ้าไม่เกิดกับท่าน หรือบุคคลใกล้ชิด หรือมิตรสหายของท่าน ท่านก็อาจจะลืมสภาพของทุกข์เวทนานั้นว่าเป็นทุกข์เวทนาที่สาหัส และร้ายแรงจริง ๆ เช่น โรคอัมพาต หรือโรคที่ต้องเสียดวงตา ง่อยเปลี้ยเสียขา โรคเรื้อน โรคมะเร็ง หรือโรคร้ายต่าง ๆ ซึ่งผู้ป่วยจะได้รับทุกข์เวทนามากทีเดียว เป็นสภาพธรรมที่มีปัจจัยเกิดขึ้นปรากฏให้เห็น ซึ่งเหตุของทุกข์เวทนาเหล่านั้นต้องเป็นอกุศลกรรมทั้งหมด

นอกจากนั้น ถ้าเป็นผู้ที่สะสมอกุศลจิตไว้มาก ก็จะทำให้สภาพของจิตใจฟุ้งซ่าน ผิดปกติ เสียจริต เป็นบ้า

นี่เป็นผลของอกุศลที่ละเล็กทีละน้อย ทีละนิดทีละหน่อย และเมื่อผลปรากฏขึ้น ถ้าพิจารณาถึงเหตุ ก็จะทราบได้ว่า เป็นผลของอกุศลทั้งสิ้น

นอกจากเรื่องของชีวิตที่จะต้องลำบากเดือดร้อน เป็นโรคภัยต่าง ๆ หรือมีจิตใจที่ฟุ้งซ่าน ผลของอกุศลที่ปรากฏ คือ ความพินาศของทรัพย์สมบัติ หรือการถูกทำร้าย

ร่างกาย ถูกريبยศออกจากตำแหน่งหน้าที่ หรือการเสื่อมเสียมัวหมองชื่อเสียงเกียรติยศ หรือการถูกกล่าวต่ออย่างหนัก หรือสิ้นญาติที่สามารถจะเป็นที่พึ่งของตนได้ นอกจากนั้น ยังมีภัยพิบัติต่าง ๆ จากไฟไหม้ น้ำท่วม หรือภัยพิบัติซึ่งเกิดจากสภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนถึงผลของอกุศลกรรมในชาติต่อไปเมื่อพ้นจากการเป็นมนุษย์แล้ว คือ ทำให้เกิดในอบายภูมิได้

เพราะฉะนั้น มิตรที่แนะนำประโยชน์จะคอยชี้ คอยเตือนสภาพของจิตใจที่เป็นอกุศล เพื่อที่ไม่ให้เกิดการกระทำถึงขั้นที่เป็นอกุศลกรรมได้ นอกจากจะห้ามความชั่วแล้ว ยังให้ตั้งอยู่ในความดี เพราะว่าเพียงเว้นจากความชั่วก็ยังไม่พอ ต้องเจริญสะสมคุณความดีให้ยิ่งขึ้น ให้ตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ มีการถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง มีการประพฤติปฏิบัติสมาทานในศีล ๕ และกุศลกรรมบถ ๑๐ นี่เป็นสิ่งที่มิตรแนะนำประโยชน์จะกระทำต่อมิตร นอกจากนั้นยังให้ได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยฟัง ซึ่งได้แก่เหตุผลของสภาพธรรมทั้งหลายที่ละเอียดยิ่งขึ้นของพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ และยังบอกทางสวรรค์ให้ ว่าสิ่งใดเป็นปัจจัยให้ได้รับผล คือ การเกิดในสุคติภูมิ เพราะว่าส่วนมากทุกท่านมักจะนึกถึงแต่เฉพาะชาตินี้ ไม่ได้นึกไกลไปจนถึงชาติหน้า วันนี้ทั้งหมดเป็นเรื่องของชาตินี้ทั้งนั้น และการคิด การตระเตรียมต่าง ๆ ในวันพรุ่งนี้ หรือว่าในวันต่อ ๆ ไป ก็เป็นเรื่องของชาตินี้เป็นส่วนใหญ่ทีเดียว น้อยนักที่จะคิดตระเตรียมถึงชาติหน้า ถ้าคิดตระเตรียมถึงชาติหน้าจริง ๆ ก็เว้นอกุศลกรรม และก็จะตั้งอยู่ในกุศลกรรมยิ่งขึ้น เพราะว่าสำหรับทางที่จะไปสวรรค์ต้องเป็นทางที่เป็นกุศล

ข้อความต่อไป เป็นลักษณะของมิตรแท้ประการที่ ๔ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร มิตรมีความรักใคร่ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ คือ ไม่ยินดีด้วยความเสื่อมของเพื่อน ๑ ยินดีด้วยความเจริญของเพื่อน ๑ ห้ามคนที่กล่าวโทษเพื่อน ๑ สรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน ๑

ดูกร คฤหบดีบุตร มิตรมีความรักใคร่ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล ฯ

ที่บอกว่ารักกันมาก รักเพื่อนคนนี้เหลือเกิน ก็จะทำปว่าได้ว่า มิตรรักใคร่ที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร คือ ผู้นั้นไม่ยินดีเลยกับความเสื่อมของเพื่อน ไม่ใช่ว่าเพื่อนถึงความเสื่อมแล้วก็ดีใจ นั่นไม่ใช่ลักษณะของมิตรที่มีความรักใคร่อย่างแท้จริง แต่เวลาที่เพื่อนมีภัยพิบัติต่าง ๆ หรือว่าได้ประสบกับความไม่เจริญต่าง ๆ ผู้ที่เป็นมิตรที่มีความรักใคร่แล้ว จะไม่รู้สึกละอายใจในสภาพที่ไม่เจริญ ในสภาพที่ไม่ก้าวหน้า หรือในความเสื่อมของเพื่อน แต่มิตรที่รักใคร่จะยินดีด้วยในความเจริญของเพื่อน เวลาที่เพื่อนได้ลาภ ได้ยศ สรรเสริญ สุข ผู้นั้นจะมีความสุขด้วยจริง ๆ ไม่ได้มีความริษยา ไม่ได้มีความปรารถนาที่จะให้เพื่อนต้องขาดลาภ หรือขาดยศ หรือขาดสรรเสริญ หรือขาดสุข และไม่ได้คิดน้อยอกน้อยใจว่า ทำไมตัวท่านไม่ได้แต่เพื่อนได้ ถ้าเป็นอย่างนั้น ก็ไม่ใช่เพื่อนที่มีความรักใคร่จริง ๆ เพราะถ้าเป็นเพื่อนที่มีความรักใคร่จริง ๆ จะมีความยินดีด้วยในความเจริญของเพื่อนทั้งในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข

นอกจากนั้น ห้ามคนที่กล่าวโทษเพื่อน บางคนเพื่อนถูกติเตียน ก็อาจจะยินดีหรือไม่ถึงกับยินดี ก็รู้สึกเฉย ๆ ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรที่คนอื่นจะกล่าวโทษเพื่อน โดยที่ไม่เป็นความจริง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของชาติตระกูล สมบัติ ความประพฤติ หรือแม้แต่รูปร่างลักษณะ

สำหรับคนที่เป็มิตรรักใคร่นั้ ย่อมสรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน บางคนเวลาที่ใครสรรเสริญเพื่อน ก็ไม่รักใคร่ถึงขั้นจะสรรเสริญด้วย แต่ว่าเพียงแต่เฉย ๆ บ้าง หรือว่าอาจจะไม่รู้สึกรับสรรเสริญด้วย แต่ถ้าเพื่อนเป็นบุคคลที่ควรสรรเสริญจริง ๆ และคนอื่นก็สรรเสริญเพื่อน ก็จะทำให้เพื่อนที่มีความรักใคร่อดไม่ได้ที่จะสรรเสริญเพื่อนที่ควรสรรเสริญนั้นด้วย นั่นเป็นลักษณะของมิตรที่มีความรักใคร่ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้โดยสถาน ๔ เหล่านี้แล

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

บัณฑิตรู้แจ้งมิตร ๔ จำพวกเหล่านี้ คือ มิตรมีอุปการะ ๑ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ๑ มิตรแนะประโยชน์ ๑ มิตรมีความรักใคร่ ๑ ว่าเป็นมิตรแท้ซะนี้แล้ว พึงเข้าไปนั่งใกล้โดยเคารพเหมือนมารดากับบุตร ฉะนั้น บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีลย่อมรุ่งเรืองส่องสว่างเพียงดังไฟ เมื่อบุคคลออกมาโศกสมบัติอยู่ เหมือนแมลงผึ้งผนวกรังโศกสมบัติย่อมถึงความสังสมดุจจอมปลวกอันตัวปลวกก่อขึ้น ฉะนั้น คฤหัสถ์ในตระกูลผู้สามารถ ครั้นสะสมโศกสมบัติได้อย่างนี้แล้ว พึงแบ่งโศกสมบัติออกเป็น ๔ ส่วน เขาย่อมสมานมิตรไว้ได้ พึงใช้สอยโศกสมบัติด้วยส่วนหนึ่ง พึงประกอบการทำงานด้วยสองส่วน พึงเก็บส่วนที่สื้ไว้ด้วยหมายว่า จักมีไว้ในยามอันตราย ดังนี้ ฯ

นี่คือพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกับคฤหัสถ์ ในการที่ทรงอนุเคราะห์ให้เป็นคฤหัสถ์ผู้ที่เจริญยิ่งขึ้นในทางโลก เพื่อที่จะได้เจริญยิ่งขึ้นในทางธรรม

ถ. อย่างเช่น ผมบริโภคกาม หมายถึง รูป เสียง กลิ่น รส ผมได้อ่านเจอในพระไตรปิฎก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า โทษของผู้บริโภคกามนั้นเหมือนยาพิษบ้าง เหมือนงูพิษบ้าง เหมือนสัตว์ป่าบ้าง อยากให้ขยายความละเอียดว่า โทษของผู้บริโภคกามเป็นอย่างไรบ้าง

ส. การเห็นโทษมีหลายชั้น เพียงฟังและพิจารณาเห็นตามเท่านั้น ยังไม่สามารถที่จะประจักษ์แจ้งจนถึงขั้นที่จะละได้ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ประจักษ์แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง ชื่อว่าเข้าใจโทษ พิจารณาเห็นเหตุผลของโทษเท่านั้น แต่ยังไม่ประจักษ์ในโทษที่แท้จริงถึงกับสามารถที่จะละคลายและเว้นขาดได้เป็นสมุจเฉท เพราะว่าสิ่งที่ปรากฏทั้งหลายจะไม่พ้นไปจากนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณธรรมะมีจริง รูป เสียง กลิ่น รส โสภณธรรมะมีจริง เกิดแล้ว กำลังปรากฏ จะเห็นโทษได้อย่างไรถ้าไม่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน เพราะว่าความพอใจที่พอใจในสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏก็เพราะไม่รู้ความจริงของสิ่งที่ปรากฏจึงพอใจ เพราะฉะนั้น การที่จะละความยินดีพอใจและเห็นว่าเป็นโทษได้ ต้องรู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงเสียก่อนว่า สิ่งที่เคยเข้าใจ

ผิดหลงยึดถือว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ที่น่าพอใจ แต่สภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะที่ปรากฏทางตาหาความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นวัตถุที่น่าพอใจไม่ได้ เป็นแต่เพียงสิ่งที่สามารถปรากฏทางตาเท่านั้นเอง

ต้องประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริงอย่างนี้ก่อน จึงจะเห็นโทษจริง ๆ ของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และแม้ความพอใจว่า ไม่ใช่ตัวตน เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และกดับไปอย่างรวดเร็ว ถ้าไม่ประจักษ์ความเกิดดับของสภาพธรรมตามความเป็นจริงของสภาพธรรม ย่อมไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่า ได้ประจักษ์แจ้งในโทษของสภาพธรรมนั้น ๆ แล้ว

ถ. ที่ผมถามอาจารย์ เพราะว่าผู้ที่บวชเป็นภิกษุทุกวันนี้ที่เห็นโทษในกาม คิดว่าคงจะน้อย

ส. ไม่คำนึงถึงบุคคลอื่น พิจารณาสภาพธรรมที่กำลังปรากฏให้ตรงว่า ไม่มี สัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน และที่ท่านเกิดอกุศลมากขึ้น ก็เพราะเห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ เพศต่าง ๆ กัน แต่ถ้าเห็นเป็นธรรมจะทำให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมตรงว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ถ้าโลภะของใครเกิดปรากฏเป็นการกระทำให้เห็น แทนที่จะเห็นเป็นบุคคลนั้นก็เห็นสภาพธรรม คือ เห็นโลภะ ไม่ใช่เห็นคนนั้น ถ้ามีใครกำลังมีอาการปรากฏของโทสะ แทนที่จะเห็นว่าเป็นคนนั้นโกรธเหลือเกิน ก็ไม่เห็นเป็นคนนั้น แต่เห็นเป็นสภาพของโทสะที่มีกำลัง ที่มีอาการที่ปรากฏทางกาย หรือทางวาจา เห็นเป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้นก็จะไม่คำนึงในบุคคลอื่นที่จะเป็นเหตุให้เกิดอกุศลจิต เพราะว่าในขณะนั้นปัญญาเกิดขึ้นเห็นเป็นธรรม

ถ. ที่ว่าเห็นธรรมตามความเป็นจริง สมมุติสัจจะกับปรมาตถสัจจะให้เห็นสมมุติสัจจะก่อนจึงจะเห็นปรมาตถสัจจะอย่างนั้นหรือ อาจารย์อธิบายก่อนว่า ไหนก่อนไหนหลัง สมมุติสัจจะกับปรมาตถสัจจะ

๖๕๓

ส. เห็นโทษของรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ฟังดูเป็นเรื่องเป็นราวของ
รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ

โดยสมมุติ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ เป็นสัตว์ เป็นบุคคล และที่กล่าวว่า
เห็นโทษของรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ตามความเป็นจริง ก็เป็นแต่เพียงชั้น
ความเข้าใจ การฟัง การพิจารณาโทษเหล่านั้น แต่ไม่ใช่เป็นการประจักษ์ในลักษณะ
ของรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ที่จะกล่าวว่าประจักษ์ในโทษจริง ๆ

เพราะฉะนั้น ถ้าเพียงชั้นของความเข้าใจ และเห็นโทษในรูป เสียง กลิ่น รส
โสภณูปะ ก็ยังไม่สามารถจะละความยินดีพอใจได้เป็นสมุจเฉท เพราะว่ายังไม่ได้
ประจักษ์ในโทษจริง ๆ คือ การไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนของสภาพธรรมที่
เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป โทษที่แท้จริง คือ การเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรม แต่ถ้าชั้น
พิจารณาในเหตุผล ก็ยังถือรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะนั้น เป็นตัวตน เป็นสัตว์
เป็นบุคคล

ใน **สิงคาลกสูตร** พระผู้มีพระภาคทรงกล่าวถึงเรื่องทรัพย์สมบัติไว้มาก ซึ่ง
ควรที่จะได้ทราบความหมายของทรัพย์ว่ามี ความหมายว่าอย่างไรบ้าง

ในภาษาบาลี ทรัพย์ หมายถึง ธนะก็มี หรือ วิตุตก็มี หรือบางครั้งก็เรียกว่า
รัตนะก็มี ที่เรียกว่าธนะนั้น แปลว่า ทองไว้ ที่เรียกว่าวิตุตนั้น แปลว่า เครื่องปลื้มใจ
ที่เรียกว่ารัตนะ แปลว่า เครื่องยินดี

โดยศัพท์ที่ว่า ธนะ ที่แปลว่า ทองไว้นั้น มีอธิบายว่า ทองไว้ซึ่งความสุขของคน
ทั้งหลาย หรือว่าทองไว้ซึ่งชีวิตของคนทั้งหลาย เพราะว่าลองพิจารณาถึงความจริง ถ้า
ไม่มีทรัพย์ ย่อมไม่ได้ความสุขตามที่ปรารถนา

ความสุขที่เกิดจากความปรารถนาสิ่งใด ๆ ก็ตามในวันนี้ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ โภคสมบัติ จะเห็นได้ว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมิได้โดยทรัพย์ หรือทองไว้ซึ่งชีวิตของคนทั้งหลาย ถ้าไม่มีทรัพย์จะมีข้าวปลาอาหาร จะมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม จะมีสิ่งที่เป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ไหม ด้วยเหตุนี้ทรัพย์จึงหมายถึงธนะ คือ ทองไว้ เพราะว่าทรัพย์เป็นเครื่องประคองความสุขและชีวิตของคนทั้งหลาย

ความหมายของทรัพย์ที่เรียกว่า วิตุต ซึ่งแปลว่า ความปลื้มใจนั้น ก็เพราะว่า ทรัพย์ทั้งสิ้นย่อมทำให้เกิดความปลาบปลื้มใจ เป็นความอุ่งใจของผู้ที่เป็นเจ้าของ ทรัพย์นั้น ตราบใดที่รู้ว่ายังมีทรัพย์อยู่ ก็รู้สึกมีความสุขสบายใจ มีความอุ่งใจ ตัดความกังวลในเรื่องชีวิต ในเรื่องความเป็นอยู่ ในเรื่องโภคสมบัติได้

ที่เรียกว่าธนะนั้น แปลว่า เครื่องยินดี ที่แปลว่าเครื่องยินดีก็เพราะว่า ทรัพย์ทั้งสิ้นล้วนเป็นสิ่งที่ให้เกิดความยินดีแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของทั้งนั้น

คามิกะ ตามที่อาจารย์อธิบายถูกต้องแล้ว ธนะ ธนธาตุ แปลว่า ทอง สิ่งที่ทองไว้ หรือวิตตะ เครื่องปลื้มใจ แต่อย่างธรรม ๗ ประการ พระผู้มีพระภาคท่านก็เรียกเหมือนกัน ท่านเรียกว่าเป็นทรัพย์ บาลีท่านว่า สหุทธาธํ สีสณํ หิริโอดตบปิยํ ธนํ สุตถนญจ จาโค จ ปญญา เว สตุตมํ ธนํ แม้ปัญญาท่านก็เรียกว่าทรัพย์

สุ. เพราะฉะนั้น ที่กล่าวว่า ทรัพย์ทั้งสิ้นล้วนเป็นสิ่งที่ให้เกิดความยินดีแก่ผู้ เป็นเจ้าของทั้งนั้น หมายถึงผู้ที่ยังยินดีในโภคทรัพย์หรือในโภคสมบัติ ซึ่งยังเป็น ฆราวาส หรือคฤหัสถ์อยู่ แต่สำหรับผู้ที่เห็นโทษว่าเป็นเครื่องกังวล ก็ไม่ยินดีในทรัพย์ เพราะไม่ใช่ทรัพย์ที่แท้จริง และท่านสามารถที่จะดำรงชีวิตดำเนินไปได้โดยที่ไม่ยินดี ในทรัพย์อย่างเพศคฤหัสถ์ก็มี

เพราะฉะนั้น ทรัพย์จึงมี ๒ อย่าง คือ โลเกียทรัพย์ กับโลกุตตรทรัพย์ หรือ อริยทรัพย์

ทรัพย์ ๒ ประการ คือ โลเกียทรัพย์ เป็นทรัพย์ของปุถุชน เป็นเครื่องปลื้มใจ เป็นเครื่องยินดีของปุถุชนที่ยังยินดีในโภคทรัพย์หรือโภคสมบัติอยู่ และอริยทรัพย์ ๗ ประการ เป็นทรัพย์ของพระอริยเจ้า

ใน **อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ธนสูตรที่ ๑ และสูตรที่ ๒** มีข้อความที่
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของอริยทรัพย์ ๗ ประการ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน ทรัพย์ คือ
ศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ สุตตะ ๑ จาคะ ๑ ปัญญา ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือศรัทธาเป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริย-
สาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศรัทธา คือ เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้
เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ฯลฯ
เป็นผู้เบิกบาน เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า ทรัพย์คือศรัทธา ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือศีลเป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นจากการฆ่าสัตว์ ตลอดไปจนถึงเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา
และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่า ทรัพย์คือศีล ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือหิริเป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความละอาย คือ ละอายต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต
ละอายต่อการถูกต้องอกุศลธรรมอันลามก นี้เรียกว่า ทรัพย์คือหิริ ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือโอตตัปปะเป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริย-
สาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีความสะดุ้งกลัว คือ สะดุ้งกลัวต่อกายทุจริต วจีทุจริต
มโนทุจริต สะดุ้งกลัวต่อการถูกต้องอกุศลธรรมอันลามก นี้เรียกว่า ทรัพย์คือ
โอตตัปปะ ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือสุตตะเป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวก
ในธรรมวินัยนี้ เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สัมสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมามาก ทรงไว้
คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทักขิซึ่งธรรมทั้งหลาย (ทักขิที่นี้หมายถึง
สัมมาทักขิ ซึ่งเป็นปัญญา) อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด
ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง นี้เรียกว่า ทรัพย์
คือสุตตะ ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กิรฺพยฺหิคือจาคะเป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีใจอันปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในทานและการจำแนกทาน นี้เรียกว่า กิรฺพยฺหิคือจาคะ ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กิรฺพยฺหิคือปัญญาเป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาที่กำหนดความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า กิรฺพยฺหิคือปัญญา

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กิรฺพยฺหิ ๗ ประการนี้แล ฯ

กิรฺพยฺหิ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ จาคะ และปัญญาเป็นที่ ๗ กิรฺพยฺหิเหล่านี้มีแก่ผู้ใด เป็นหญิงหรือชายก็ตาม บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้ไม่ยากจน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้น ท่านผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และการเห็นธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๖

ความจริงแล้ว อริยกิรฺพยฺหิ ๗ นี้ เป็นกิรฺพยฺหิจริง ๆ เพราะว่าเป็นธรรมที่เป็นกุศล กิรฺพยฺหิทั้งหลายที่แต่ละท่านจะได้มา ถ้าไม่มีกุศลกรรมที่ทำไว้ในอดีตแล้ว ไม่มีปัจจัยที่จะได้ ไม่ใช่ว่าการกระทำทุจริตเป็นเหตุให้ได้กิรฺพยฺหิ แต่ต้องเป็นกุศลกรรมเท่านั้นซึ่งนำมาซึ่งกิรฺพยฺหิทั้งปวง แต่ว่ากิรฺพยฺหิที่เป็นอริยกิรฺพยฺหิซึ่งจะทำให้ผู้มีกิรฺพยฺหิเหล่านี้บรรลुकุณธรรมถึงความเป็นพระอริยเจ้า จะต้องประกอบด้วยกิรฺพยฺหิซึ่งเป็นศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ สุตะ ๑ จาคะ ๑ ปัญญา ๑ ถ้าขาดศรัทธาแล้ว ย่อมไม่มีการแม้ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ ซึ่งงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้มีมาก แต่ถ้าขาดศรัทธา ย่อมจะไม่มีการฟัง ไม่มีการศึกษาพระธรรมที่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด อาจจะไม่เห็นว่ายากไป บางท่านก็กล่าวว่า สูงไป ลึกซึ้งไป ละเอียดเกินไป และบางท่านก็ไม่เห็นประโยชน์ใน

การที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเรื่องของสภาพธรรมตามความเป็นจริงทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ดูเหมือนว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่เข้าใจแล้ว แต่ผู้ที่ศึกษาจะทราบได้ว่า ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ท่านเคยคิดหรือเคยเข้าใจแล้ว แต่เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษา จนกว่าจะประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริงที่ปรากฏให้รู้ได้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งเมื่อประจักษ์สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ตามปกติตามความเป็นจริง จะทำให้หมดความสงสัยในสภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ปรากฏ แล้วในอดีต และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

เพราะฉะนั้น ศรัทธานี้เป็นขั้นต้นของอริยทรัพย์ แม้แต่การที่สติจะเกิดขึ้นระลึก รู้ ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ถ้าสติยังไม่เกิด ก็หมายความว่า ศรัทธาที่จะระลึก ศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏยังไม่มี แต่ถ้าขณะใดที่สติระลึกได้ ขณะนั้น ศรัทธาเกิดพร้อมกับสติในการที่จะศึกษา สังเกต พิจารณา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ ปรากฏ และศรัทธาที่ได้ศึกษาพระธรรมจะเป็นเหตุให้ท่านโน้มไปสู่การเป็นผู้มั่นคงใน ศีล ซึ่งเป็นอริยทรัพย์หนึ่งในอริยทรัพย์ ๗ เพราะว่าอกุศลจิตเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะ เหตุปัจจัย แต่ถ้าไม่มีกำลังแรงจะไม่เป็นเหตุให้กระทำอกุศลกรรม

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่มีการวิวัติจากทุจริต ขณะนั้นหมายความว่า มีศรัทธา ในการที่จะวิวัติทุจริตในขณะนั้นด้วย แม้ในขณะที่วิวัติทุจริต บางท่านอาจจะไม่ทราบว่า เกิดศรัทธาพร้อมกับการวิวัติทุจริตในขณะนั้น การวิวัติทุจริตจึงเป็นไปได้ พร้อมกัน นั้นก็มีทั้งหิริและโอตตปปะ คือ การเห็นโทษภัยความน่ากลัวของอกุศลจิตและ อกุศลกรรม และมีความรังเกียจในอกุศลจิต ในอกุศลกรรมในขณะนั้นด้วย

ในขณะที่กระทำทุจริต ที่ทุจริตกรรมจะสำเร็จลงไปได้ ขณะนั้นไม่มีหิริ ไม่มี ความรังเกียจ ไม่มีความละอายในบาปในโทษของอกุศลกรรมนั้นเลย และก็ไม่มี ความห่วงกังวลในโทษภัยของอกุศลกรรมของอกุศลจิตในขณะนั้นด้วย ซึ่งถ้าไม่เจริญสติ ก็ไม่เห็นสภาพธรรมเหล่านี้เลย แต่ถ้าเจริญสติ แม้ลักษณะของหิริ ความรังเกียจ ความละอายในอกุศลธรรมนั้นก็ปรากฏได้ในขณะที่วิวัติทุจริตนั้น ๆ หรือแม้โอตตปปะ

ความเห็นภัย ความเห็นโทษ ความเห็นอันตรายของอกุศลจิตในขณะนั้น ก็เกิดพร้อม กับในขณะที่วิวิตติทุกจิตในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะทำให้ระลึกรู้ลักษณะของสภาพ ธรรมที่ปรากฏในขณะนั้นได้ สติจะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมใด ๆ ที่กำลังปรากฏ ในขณะนั้นได้ ไม่มีผู้ใดสามารถจะไปบังคับว่า อย่ารู้hiri หรืออย่ารู้โธตตปปะที่กำลังมี ในขณะนั้น เพราะว่า เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นสังขารขันธ์ และสังขารขันธ์ก็มีมาก เพราะฉะนั้น แล้วแต่ว่าขณะนั้นสภาพของสังขารขันธ์ใดปรากฏ สติก็ระลึกรู้ตรง ลักษณะของสังขารขันธ์นั้นของเจตสิกนั้น ซึ่งมีลักษณะอย่างนั้น มีกิจทำงานอย่างนั้น

อย่างความตระหนี่ บางท่านกล่าวว่า ท่านคิดจะให้ เพียงความคิด แต่เมื่อไม่ หยิบไปให้จริง ๆ ก็ยังอยู่เรื่อย ๆ แต่ก็คิดที่จะให้ ขณะนั้นถ้าสติเกิดระลึกรู้ลักษณะของ มัจฉริยะ อะไรทำให้ยังไม่ให้ ความที่ยังตระหนี่ ยังยินดี ยังพอใจ ยังไม่สละ มีอยู่ใน ขณะนั้น ตรงกันข้ามกับในขณะที่ยกย่นให้ ในขณะนั้นเป็นอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่ง หมายความว่าความสามารถที่จะสละวัตถุนั้นได้ แต่ขณะใดที่ยังไม่หยิบ ยังไม่ยก ยัง ไม่ย่น ยังไม่ให้ ขณะนั้นถ้าสติเกิด ก็จะเห็นลักษณะของสภาพธรรมที่หยุดยั้งการหยิบ ยกย่นให้ว่า เป็นสภาพธรรมที่ยังไม่อาจที่จะสละได้ในขณะนั้น เพราะฉะนั้น สภาพ ธรรมทั้งหลายสามารถที่จะปรากฏให้รู้ได้

อริยทรัพย์ ๗ ประการ คือ ศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โธตตปปะ ๑ นอกจากนั้น ยังมีสุตะ การเป็นผู้ที่ฟังมาก เป็นผู้ที่เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สังสมสุตะ เป็นผู้ที่ได้สดับ มาก ทรงไว้ คล่องปาก ชื่นใจ แท่งตลอดด้วยดีด้วยทิวฐิ คือ สัมมาทิวฐิซึ่งธรรม ทั้งหลาย

สิ่งที่จะพิสูจน์ว่า ท่านเป็นพหูสูต คือ ผู้ที่ทรงสุตะ หรือว่าสังสมสุตะ เป็นผู้ ที่ได้สดับมานาน้อยเท่าไร ก็คือ ในขณะที่ยัง ฟังแล้วทรงไว้ จำได้ เข้าใจแจ่มแจ้ง หรือว่าสามารถที่จะพิจารณา มนสิการธรรมที่ได้ฟังได้กว้างขวางออกไปอีก ได้ไกล ได้ลึกลงไปอีก นั้นย่อมแสดงถึงการเป็นผู้ที่เคยสะสมสุตะมานาน

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง และผู้ฟังได้ฟังในครั้งที่ ๑ จะต่างกับครั้งที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ และในครั้งต่อไป แม้ว่าจะเป็นข้อความเดียวกัน แต่ว่าอาศัยการสังสมทรงไว้ซึ่งสุตะ การฟังแล้วไม่ลืม ทรงไว้ และก็เคยมนสิการ เคยพิจารณาข้อความนั้น ๆ จนกระทั่งสามารถที่จะเกิดความเข้าใจกว้างขวาง แยกคายขึ้นอีก ไกลออกไปอีก และลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก ก็จะทำให้ทราบว่าเป็นพหุสุตะ คือ สังสมสุตะ เป็นผู้ที่สดับมามาก และก็ทรงไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ จนถึงสามารถที่จะแทงตลอดด้วยดีด้วยทิวาสุ ซึ่งธรรมทั้งหลาย

อย่างสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่ลืมว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล นี่คือการสะสมสุตะ ทรงไว้ ระลึกได้ และยังสามารถที่จะแทงตลอดในสภาพธรรมนั้นด้วยถ้ามีการฟังบ่อย ๆ ไม่มีความเข้าใจผิดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ โดยการฟัง และโดยการระลึก โดยการศึกษาตามสุตะที่ได้สังสมไว้ จะทำให้ประจักษ์ในลักษณะของสภาพธรรมตรงตามที่ได้ศึกษา ข้อสำคัญคือ ต้องตรง นี่คือประโยชน์ของการเป็นผู้ที่สะสมสุตะ หรือการฟังมามาก มิฉะนั้นแล้ว การฟังก็ไม่มีประโยชน์ ถ้าไม่ได้ประจักษ์สภาพธรรมตรงตามที่ได้ทรงแสดงไว้

แม้ลักษณะของจิต หรือเจตสิก หรือรูปแต่ละลักษณะ ทรงแสดงไว้อย่างไร ผลคือ ผู้ที่แทงตลอดสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริงสามารถที่จะประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมนั้นตรงตามลักษณะของสภาพธรรมที่ได้ทรงประจักษ์และได้ทรงแสดงไว้ มิฉะนั้นแล้ว การสะสมสุตะก็ไม่มีประโยชน์เลย ถ้าไม่สามารถที่จะแทงตลอดในสภาพธรรมที่ได้ศึกษา ที่ได้ฟังมาแล้ว

๖๕๔

ธนสูตรที่ ๑ และธนสูตรที่ ๒ ใน **อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต** มีข้อความเรื่องอริยทรัพย์ ซึ่งได้แก่ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ จาคะ และปัญญา ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว กุศลทั้งหมดเป็นทรัพย์ที่แท้จริง อกุศลไม่ใช่ทรัพย์เลย และไม่นำมาซึ่งทรัพย์ทั้งปวงด้วย เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะเจริญกุศลได้ยิ่งขึ้นจะต้องอาศัย ศรัทธา ถ้าปราศจากศรัทธาเสียแล้ว ก็ไม่สามารถอบรมเจริญกุศลให้ยิ่งขึ้น แม้แต่ ศรัทธาในการฟังธรรมหรือในการปฏิบัติธรรม

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นต้องมีพืช ศรัทธาเปรียบเหมือนพืช ถ้าไม่มีพืช ย่อมปลูกข้าวหรือปลูกพืชพรรณใด ๆ ไม่ได้ทั้งสิ้น ศรัทธาในการฟังพระธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ถ้าขาดศรัทธาในขั้นต้น คือ ในขั้นการฟัง ย่อมไม่สามารถประพฤติปฏิบัติตามได้

โภคทรัพย์ กับปัญญา หรืออริยทรัพย์ ท่านจะเลือกอย่างไร

สำหรับผู้ที่มีชีวิตดำเนินไปในสังสารวัฏฏ์ที่ยังไม่ได้ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ก็คงอดไม่ได้ที่จะเอาทรัพย์เผื่อไว้ก่อนในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ แต่ถ้าเป็นผู้ที่มั่นคงจริง ๆ จะไม่หวั่นไหว แม้จะเอาทรัพย์ที่มีอยู่ทั้งหมดมาแลกกับปัญญาที่เริ่มเข้าใจในพระธรรม และสามารถที่จะอบรมเจริญปัญญาให้ยิ่งขึ้น ท่านจะไม่หวั่นไหวเลย เพราะว่าท่านมีความมั่นคงในกุศล

แต่ว่ากุศลก็มั่นคงยากเหลือเกิน ลองคิดดู ถึงแม้ว่าบางท่านอาจจะทำกุศลเจริญกุศล ปรรณนาที่จะอบรมปัญญาให้ยิ่งขึ้น แต่กระนั้นกิเลสก็ยังคงมีกำลัง เพราะว่ายังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท

เพราะฉะนั้น ในบางขณะ ก็ยังปรารภบางสิ่งบางอย่างอยู่เรื่อย ๆ มีไหมที่วันนี้จะปราศจากความปรารภนา ไม่มี ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าปัญญาเป็นสิ่งประเสริฐ กุศลเป็นสิ่งประเสริฐ การอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นสิ่งประเสริฐ แต่กระนั้นทั้ง ๆ ที่ทราบอย่างนี้ อกุศลธรรมที่ได้สะสมมาก็มีปัจจัยเกิดขึ้น ทำให้มีความปรารภนาต้องการสิ่งนั้นบ้าง

สิ่งนี้บ้าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว สิ่งที่น่าปรารถนาจะไม่พ้นจากทรัพย์ หรือว่าต้องอาศัยทรัพย์ จึงจะสมปรารถนาได้

ผู้ฟัง เรื่องทรัพย์และปัญญา ในเรื่องมโหสถ ก็เคยได้เถียงกันมา ผมบวชเป็นพระก็เคยเทศน์ ซ้ำหนึ่งเป็นทรัพย์ ซ้ำหนึ่งเป็นปัญญา ก็ว่ากันไป ในที่สุดทั้งสองอย่างก็อาศัยซึ่งกันและกัน แม้พระผู้มีพระภาคท่านก็ตรัสไว้ อย่างอริยทรัพย์ ท่านก็ว่าทรัพย์ทั้ง ๗ อย่าง ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ จาคะ และปัญญา เรียกว่าเป็นทรัพย์ชนิดหนึ่ง เอาปัญญาไว้เป็นข้อที่ ๗ จะเป็นหญิงก็ดี ชายก็ดี ถ้ามีสิ่งทั้ง ๗ อย่างนี้ไม่จน และชีวิตของคนนั้นก็ไม่ต้องสูญเปล่า

ส. โดยมากผู้ที่อบรมเจริญกุศล ก็จะมีศรัทธาและความมั่นคงขึ้นในศีล มีความละเอียดขึ้นในหิริโอตตัปปะ มีการสะสมการฟังเพื่อพิจารณาให้ได้ความเข้าใจในธรรมยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสุตะ เป็นปัจจัยให้เกิดจาคะ การสละกิเลสยิ่งขึ้น แต่ถ้าตราบใดกิเลสยังมีกำลังอยู่ บางท่านแม้จะสละเป็นจาคะ แต่ก็ยังอดหวังผลที่เป็นโภคทรัพย์ไม่ได้ เพราะว่าอกุศลธรรมยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ใคร่ที่จะอบรมปัญญาที่จะดับกิเลสจริง ๆ ก็ควรที่จะได้พิจารณาสภาพจิตใจของท่านว่า มีความมั่นคงจริง ๆ ในกุศลแค่ไหน แม้ในเรื่องของจาคะ การบริจาค ถ้าเป็นการบริจาคทรัพย์ในเรื่องของการสร้างสมปัญญา หรือว่าเป็นการสละทรัพย์เพื่อปัญญา ถ้าเป็นผู้ที่มั่นคงในการสะสมอุปนิสัยที่จะดับกิเลสจริง ๆ ย่อมไม่มีใครสามารถที่จะยับยั้งจาคะของท่านได้ เพราะว่าความหวงแหนยังมี ความตระหนี่ก็ยังมี สำหรับผู้ที่ยังไม่เป็นพระอริยเจ้า แต่ว่าสำหรับผู้ที่ยังมั่นคงในกุศลธรรมในการที่จะดับกิเลส ถ้าเป็นเรื่องของปัญญา ย่อมไม่มีใครยับยั้งจาคะของท่านได้

ส่วนเรื่องความหวงแหนหรือความตระหนี่ จะเป็นในเรื่องอื่น แต่ไม่ใช่ในเรื่องการสร้างสมปัญญา หรือในเรื่องของจาคะเพื่อปัญญา เพราะว่ากว่าจะได้ปัญญานั้น นั้น แส้นยาก ได้ทรัพย์ก็ยังไม่ยากเท่า แต่ปัญญาแต่ละขั้นที่จะได้ยากจริง ๆ ถ้าเป็นพืชก็เป็นพืชที่ปลูกยาก และยังจะต้องทะนุบำรุงรักษาอย่างดีจึงจะเกิดผล อีกทั้งผลที่จะเกิดนั้นก็นานมากทีเดียว ตลอดในสังสารวัฏที่ผ่านมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันในขณะนี้

เป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่า ปัญญาเกิดยากแค่ไหน แม้ว่าจะได้เคยบำเพ็ญกุศลหลายประการมาแล้วในอดีตชาติและในปัจจุบันชาติ กุศลด้านอื่นก็ยังคงเกิดได้บ่อย แต่ว่าปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริง เกิดแล้วหรือยัง ปัญญาที่ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ในขณะนี้ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าจะให้ สละทรัพย์ในขณะนี้ ก็ยังไม่ยากเท่ากับการที่ปัญญาจะเกิดขึ้นประจักษ์ลักษณะของ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ

เพราะฉะนั้น กุศลจึงมี ๒ ประการ คือ กุศลที่เป็นบารมีที่จะให้รู้แจ้งอริย-
สัจธรรม ดับทุกข์ได้เป็นสมุจเฉทไม่เกิดอีกเลย กับกุศลที่ไม่ใช่บารมี เพราะถึงแม้ว่าจะ
เป็นกุศล แต่ก็ยังหวังผลของกุศลที่ไม่ใช่ปัญญา อาจจะหวังการเกิดในสวรรค์ หรือ
อาจจะหวังการเกิดเป็นบุคคลที่มีความสุข ความสบาย มีทรัพย์สมบัติมาก ถ้าขณะนั้น
ยังมีความปรารถนาอย่างนั้นอยู่ แม้เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ผู้นั้นก็จะ
ทราบความละเอียดของจิตใจได้ว่า บางขณะกิเลสเกิดขึ้นเป็นไปอย่างไร ยังมี
ความหวัง หรือว่ายังมีความปรารถนา ยังมีความต้องการในสิ่งอื่นที่ไม่ใช่เป็นการรู้แจ้ง
อริยสัจ-ธรรมหรือไม่

เพราะฉะนั้น ตามปกติตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวันสำหรับผู้เจริญสติ-
ปัฏฐานซึ่งเป็นผู้ที่ตรงและตรงยิ่งขึ้น จะรู้สภาพจิตของตนเองได้ละเอียดขึ้นว่า มีกิเลส
เบาบาง หรือว่ากิเลสก็ยังคงมากแม้ว่าจิตจะเป็นกุศล หรือว่าเป็นผู้ที่ใครในการดับ
กิเลส แต่แม้กระนั้นก็ยังมีความปรารถนาหรือความหวังในสิ่งอื่นที่ไม่ใช่ปัญญา

ถ. ผมเข้าใจว่า กุศลทั้งหมดเป็นบารมี และบารมีก็มี ๓ ชั้น ที่อาจารย์
กล่าวว่า กุศลที่ไม่ใช่บารมีนั้นคืออย่างไร

ส. ผู้ที่ไม่ได้ยินไม่ได้ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเลย มีความ
ยึดมั่นในตัวตน ไม่ได้รู้ว่า สภาพธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปแม้ในขณะนี้ ผู้ที่มีความเชื่ออย่างอื่น มีความเลื่อมใสอย่างอื่น
มีความเข้าใจอย่างอื่น เป็นผู้ที่มีจิตใจเป็นกุศล แต่ไม่ได้เกิดความปรารถนาที่จะให้

ปัญญารู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ เพราะฉะนั้น กุศลของบุคคลเหล่านั้นที่ไม่ได้ปรารถนาที่จะดับกิเลส ไม่ได้ปรารถนาที่จะสร้างสมปัญญาให้เจริญขึ้นที่จะประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริง กุศลเหล่านั้นจะนำมาซึ่งภพชาติ ซึ่งทำให้เป็นผู้ที่มีความสุขสบาย เป็นผลของกุศล แต่ว่าไม่สามารถดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้

ผู้ที่มีความเชื่ออย่างอื่น มีความเข้าใจอย่างอื่นมีมาก จะกล่าวว่า กุศลเหล่านั้นเป็นบารมีไม่ได้ เพราะแม้แต่ผู้ที่เข้าใจแล้ว แต่ถ้าพิจารณาจิตใจโดยละเอียด บางครั้งมีความปรารถนาอะไร ยังไม่มีความมั่นคงพอที่จะสละทุกอย่างเพื่อปัญญา เพราะฉะนั้น ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่า ในบางครั้ง ในบางขณะ ถ้าไม่เป็นไปเพื่อการสร้างสมปัญญาบารมีที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว กุศลเหล่านั้นก็ไม่ใช่มารมี

ถ. ผู้ที่สละวัตถุสิ่งของให้กับผู้อื่น ทำให้ภพชาติต่อ ๆ ไปได้เป็นใหญ่เป็นโต เช่น เป็นพระมหากษัตริย์ ซึ่งบางพระองค์มีवासนามีบารมีสูง มีฝนตกตามฤดูกาล ทำให้ประชาชนมีความสุข อย่างนี้จะกล่าวว่าเป็นบารมีได้ไหม

ส. แล้วแต่ความหมายในภาษาที่ใช้ว่า ใช้ในทางพระธรรม หรือใช้ในความเข้าใจทั่วไป คำแปลในภาษาบาลี ก็เป็นความหมายเฉพาะในภาษาบาลีที่จะต้องชี้ให้ตรงกับความหมายของภาษาบาลี แต่สำหรับภาษาไทย หรือว่าภาษาอื่น แต่ละคำมีความหมายตรงหรือว่าใกล้เคียงกับภาษาบาลีมากน้อยอย่างไร ก็เป็นที่เข้าใจสำหรับคนไทยที่ใช้ภาษาไทยนั้น

แต่ถ้าเป็นเรื่องของพระธรรมที่จะต้องพูดถึงภาษาบาลี ก็ต้องให้ตรงกับความหมายในภาษาบาลี ไม่ให้คลาดเคลื่อนด้วย แต่ว่าคำใดที่ภาษาอื่นใช้ และก็มี ความเข้าใจ ก็ใช้ได้สำหรับในภาษานั้น เพราะว่าภาษาอื่น ๆ ไม่ใช่ภาษาบาลี ภาษาบาลีก็เป็นเรื่องของภาษาบาลีที่ผิดไม่ได้จากความหมายในภาษาบาลี สำหรับภาษาอื่นจะใช้คำใกล้เคียงคล้ายคลึง หรืออาจจะตรงกันข้ามอย่างไร ก็ต้องอนุโลมตามภาษาที่ใช้กันอยู่

เช่น คำว่า มานะ ตามภาษาบาลีเป็นอกุศล ถ้าพูดถึงสภาพธรรมในภาษาบาลี มานะเป็นกุศลไม่ได้ แต่เป็นอกุศลธรรมที่จะต้องดับให้หมด เพราะว่าอกุศลธรรม

ทั้งหลายไม่ใช่สิ่งที่ควรเจริญ แต่ถ้าภาษาไทยจะใช้ในความหมายของความพากเพียรพยายาม ก็เป็นเรื่องของภาษาอื่นที่ใช้ ไม่เกี่ยวข้องกับภาษาบาลี ซึ่งก็ต้องเป็นไปตามภาษาที่ใช้กันสำหรับแต่ละกลุ่มของบุคคลด้วย

สำหรับท่านที่จะพิจารณาความหมายของกุศลที่เป็นบารมีและไม่ใช่มารมี ขอให้คิดถึงบุคคล ๒ ท่าน ไม่ว่าจะเป็นท่าน หรือศีลก็ตาม ท่านหนึ่งกระทำไปด้วยความหวังผล คือ สวรรค์บ้าง หรือว่าการเกิดเป็นเศรษฐีมหาศาล เป็นกษัตริย์มหาศาล เป็นคฤหบดีมหาศาล เป็นพราหมณ์มหาศาล นั่นเป็นผลที่หวัง จะเป็นบารมีได้อย่างไร เพราะว่าความหวังอย่างนั้นไม่ทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่ทำให้ดับกิเลสเลย และผู้ที่มีความเชื่ออย่างอื่น มีความเข้าใจอย่างอื่น ก็มีจาคะ มีทาน มีศีล มีความหวังอย่างอื่นที่ไม่ใช่หวังการรู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่หวังที่จะประจักษ์ความเกิดดับของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับอยู่ในขณะนี้ ไม่มีความเข้าใจอย่างนี้ เพราะฉะนั้นจะให้กุศลของบุคคลนั้นเป็นบารมีไม่ได้

แต่สำหรับผู้ที่ได้ฟังพระธรรมและรู้ว่าการที่จะประจักษ์สภาพธรรมที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ เป็นสิ่งที่แสนยาก ยากเหลือเกิน อกุศลมีเหตุปัจจัยที่จะเกิดอยู่เนือง ๆ เรื่อย ๆ อกุศลจิตขึ้นหยาบอาจเกิดบ่อย แต่ว่าอกุศลอย่างกลางที่ทำให้จิตเศร้าหมอง ไม่บริสุทธิ์ หรือว่าอกุศลธรรมที่เบาบางกว่านั้นอีก ซึ่งยากที่จะรู้ได้ เช่น ในขณะนี้ ถ้าท่านจะคิดถึงแล้วก็เปรียบเทียบเป็นขั้น ๆ เวลาที่นอนหลับ ทุกคนหลับ ไม่มีกายวาจาที่เป็นอกุศลเลย แต่ไม่ได้หมายความว่า คนที่นอนหลับนั้นปราศจากกิเลสอย่างละเอียด ซึ่งเป็นเชื้อที่ทำให้ทันทีที่ตื่นขึ้น อกุศลธรรมก็ไหลไปแล้วสู่อารมณ์ภายนอกที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และสะสมอยู่ในจิตเพิ่มพูนขึ้นทุกขณะ เป็นประหนึ่งศัตรูภายในที่ใกล้ชิดที่สุด เพราะว่าอกุศลธรรมทั้งหมดไม่ใช่สภาพธรรมที่เที่ยง แต่จะทำสิ่งที่ตรงกันข้าม ซึ่งเป็นการกระทำของศัตรูที่เดียวที่จะทำต่อบุคคลนั้น และเป็นศัตรูที่มีภัยมาก เพราะว่าเป็นศัตรูที่ใกล้ชิดที่สุด คือ เกิดพร้อมจิต ดับพร้อมจิต ต้องปัญญาเท่านั้นที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง และดับอกุศลธรรมที่เกิดกับจิตนั้นได้

เพราะฉะนั้น เวลาหลับกับเวลาตื่น สภาพของกิเลสต่างกันแล้ว ผู้ที่นอนหลับ ไม่ใช่พระอรหันต์มีกิเลสทุกคน พร้อมทั้งเมื่อตื่นขึ้นกิเลสอย่างหยาบอาจจะยังไม่ปรากฏทันที แต่ว่ากิเลสที่ปรากฏขึ้นไม่เหมือนกับขณะที่กำลังหลับ ซึ่งไม่มีการเห็น ไม่มีการได้ยิน ไม่มีการได้กลิ่น ไม่มีการลิ้มรส ไม่มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่มีการคิดนึกใด ๆ เลย แต่ทันทีที่ตื่นแล้วเห็น มีกิเลสหรือยัง ถ้าไม่ทราบ ก็ดับกิเลสไม่ได้ เพราะว่าขณะนั้นมีกิเลสแล้ว ขณะที่กำลังนั่งอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าจะมีกุศลจิตเกิดตลอดเวลา

ขณะที่ไม่รู้ในสภาพธรรมตามความเป็นจริง และไม่ใช่กุศลธรรม ก็เป็นอกุศลที่เบา ที่เบา ที่ไม่แรง เพราะฉะนั้น ทำให้ไม่รู้สึกว่าจิตเป็นอกุศลแล้ว แต่เวลาที่จิตใจเกิดเศร้าหมอง ปรากฏความไม่แจ่มขึ้น ความกระสับกระส่าย ความกระวนกระวาย หรือความว้าวุ่น หรือความเป็นห่วงกังวล ขณะนั้นไม่ใช่ทุจริต ไม่ใช่ปาณาติบาต ไม่ใช่ชอทินนาทาน แต่ขณะนั้นความแรงของกิเลสก็ปรากฏเพิ่มขึ้นให้เห็นว่า เป็นสภาพจิตที่ไม่สบายเลย

เพราะฉะนั้น อกุศลธรรมมีหลายชั้น ผู้ที่ไม่เข้าใจสภาพธรรม ไม่ได้ปรารภณาที่จะดับกิเลส ไม่ปรารภณาที่จะสะสมสร้างสมปัญญาให้เจริญขึ้นที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ทำกุศลครั้งใดไม่ว่าจะเป็นทาน ไม่ว่าจะเป็นศีล ก็ปรารภณาเพียงให้เกิดในสวรรค์ หรือปรารภณาที่จะให้ได้รับผลของกุศลที่เป็นทรัพย์สมบัติ อย่างนั้นจะเป็นบารมีได้อย่างไร

ถ. ผมยังไม่เข้าใจ พระโพธิสัตว์ทุก ๆ พระองค์ เวลาที่บำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านก็ต้องบำเพ็ญบารมี ๑๐ ทัศ มีตั้งแต่ทานบารมี จนกระทั่งอุเบกขาบารมี และที่ท่านบำเพ็ญทานก็ดี รักษาศีลก็ดี เหล่านั้นเรียกว่าบารมี แต่ถ้าบุคคลทั่วไป หรือว่าสาวก การให้ทาน การรักษาศีล ถ้าไม่ใช่เพื่อปัญญาแล้ว ไม่ใช่บารมีอย่างนั้นหรือ

ส. พระโพธิสัตว์หมายความว่าถึงบุคคลใด

คำว่า โพธิสัตว์ แสดงอยู่แล้วว่า เป็นผู้ปรารภณาจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า และก็ตั้งความปรารภณาต่อพระพักตร์ของพระผู้มีพระ-

ภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งพระองค์ใด เพื่อที่จะได้รับคำพยากรณ์ว่า
จะเป็นพระโพธิสัตว์ที่จะตรัสรู้ต่อไปในสมัยใด มีพระนามว่าอะไร

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อยังไม่ตรัสรู้ ก็เป็นพระโพธิสัตว์ และได้พบ
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ มากในระหว่างที่ทรงบำเพ็ญบารมี
ก่อนที่จะได้บรรลุคุณธรรมถึงความที่จะตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

๖๕๕

แม้พระสาวกก็เหมือนกัน ถ้าไม่เคยได้ยินได้ฟังพระธรรมเรื่องการรู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ท่านก็คงไม่ปรารถนาที่จะสร้างสมกุศลทั้งหลายที่จะให้เป็นบารมีที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

บุคคลที่มีความเชื่ออย่างอื่น มีความเห็นอย่างอื่น มีความเลื่อมใสอย่างอื่น ก็มีมาก แม้ว่าได้เฝ้าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทำทานกุศล แต่ก็ยังไม่ปรารถนาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นพวกอัญญเดียรถีย์บริพาชกต่าง ๆ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นก็มีทาน มีศีล แต่ว่าบุคคลเหล่านั้นหรือที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ตราบใดที่ยังไม่บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เพราะมีความเห็นว่า กิเลสเป็นสิ่งที่ดับยาก สภาพธรรมที่กำลังเกิดดับเป็นสิ่งที่ประจักษ์ยาก ถ้าไม่เจริญกุศลทุกประการให้เป็นเครื่องประกอบ ก็ย่อมยากแก่การที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท เพราะถ้ากุศลไม่เกิด อกุศลก็ย่อมเกิด และสะสมเพิ่มขึ้น การที่จะดับกิเลสเหล่านั้นก็เป็นสิ่งที่ยากขึ้น

ด้วยเหตุนี้ในสังคาลกสูตร พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงธรรมแก่คฤหัสถ์ เพราะทราบว่าชีวิตของคฤหัสถ์จะต้องอบรมเจริญกุศลอีกมากกว่าที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งความเป็นอยู่ของบุคคลทั้งหลายที่จะอยู่โดยลำพัง เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ต้องอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ โดยฐานะต่าง ๆ กัน และเมื่ออยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ โดยฐานะต่าง ๆ กันแล้ว จิตของท่านเป็นกุศล หรือเป็นอกุศลอย่างไร

การอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ก็เปรียบเสมือนทิศทั้งหลาย เพราะไม่ว่าท่านจะอยู่ที่ไหน ก็ต้องมีทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ในขณะนี้ทุกทิศ เพราะฉะนั้น การอยู่ร่วมกับบุคคลทั้งหลายโดยฐานะต่าง ๆ เปรียบเสมือนบุคคลใดเป็นทิศใด และท่านจะอยู่ร่วมกับบุคคลเหล่านั้นด้วยกุศลจิต หรือด้วยอกุศลจิตอย่างไร

สำหรับผู้ที่ยอมรับปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ย่อมต้องเจริญกุศลทุกประการ แม้แต่ในการที่จะปฏิบัติต่อบุคคลที่อยู่ร่วมกับท่าน ซึ่งเสมือนทิศต่าง ๆ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสกับสิงคาลกมาณพว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร กอริยสาวกเป็นผู้ปกปิดทิศทั้ง ๖ อย่างไร ท่านพึงทราบทิศ ๖ เหล่านี้ คือ พึงทราบมารดาบิดาว่าเป็นทิศเบื้องหน้า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา บุตรและภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง มิตรและอำมาตย์เป็นทิศเบื้องซ้าย ทาสและกรรมกร เป็นทิศเบื้องต่ำ สมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน ฯ

ถ้าปรารถนาจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ไม่สนใจที่จะประพฤติต่อทิศทั้งหลาย คือ บุคคลทั้งหลายที่ท่านอยู่ร่วมด้วยให้ถูกต้อง อกุศลจิตก็จะเกิดมาก และเวลาที่อกุศลจิต เกิดสะสมมากขึ้น ก็ย่อมยากต่อการที่จะดับอกุศลธรรมเหล่านั้นเป็นสมุจเฉท

สำหรับความหมายของคำว่า ปกปิด คือ ภัยย่อมจะไม่มีมาจากทิศทั้ง ๖ คือ จากบุคคลทั้งหลายที่อยู่ร่วมกับท่าน ถ้าท่านประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นด้วยกุศล ธรรม

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า อัมบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยตั้งใจไว้ว่า ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ ๑ จักรับทำกิจของท่าน ๑ จักดำรงวงศ์สกุล ๑ จักปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก ๑ ก็หรือเมื่อท่าน ละไปแล้ว ทำกาลกิริยาแล้ว จักตามเพิ่มให้ซึ่งทักษิณา ๑ ฯ

ทุกท่านมีมารดาบิดา ท่านทำกิจเหล่านี้หรือเปล่าด้วยกุศลจิต ถ้าประพฤติต่อ มารดาบิดาโดยถูกต้อง พร้อมกันนั้น อบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่ว่าแยกการเจริญสติปัฏฐานไว้ต่างหาก และการประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลทั้งหลาย ในชีวิตประจำวันเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ไม่ใช่อย่างนั้นเลย นี่คือการมีในการที่ปฏิบัติถูกต้อง ผู้มีคุณด้วยกุศลจิต และได้หวังอะไร ไม่ใช่หวังผลที่จะเกิดในสวรรค์ หรือว่าไม่หวัง

ผลของกุศลที่จะได้ทรัพย์สมบัติมากมาย แต่หวังที่จะขัดเกลากิเลส เพราะเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน และมั่นคงในการที่จะสร้างสมปัญญาในการที่จะดับกิเลส จะไม่ละทิ้งความละเอียดของสภาพธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลที่ท่านอยู่ร่วมด้วยโดยฐานะของทิศต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่าต้องอาศัยวิริยะความเพียร และศรัทธาด้วย

เช่น บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยตั้งใจไว้ว่า ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ ๑

ทำกิจนี้หรือเปล่า ถ้าลืมนี่เป็นอกุศล เพราะว่าอกุศลย่อมทำให้หลงลืมกิจที่ควรกระทำต่าง ๆ ท่านที่ยังอยู่กับมารดาบิดา คงจะพิจารณาเห็นได้ในชีวิตประจำวันว่าท่านได้ปรนนิบัติตอบแทนคุณของมารดาบิดามากน้อยอย่างไร ซึ่งถ้าเทียบกันแล้วเทียบไม่ได้เลยกับพระคุณที่ท่านเคยกระทำต่อบุตร

ขอยกตัวอย่าง ตอนเป็นเด็ก มารดาบิดาอาบน้ำให้บุตรเป็นประจำทุกวัน จนกว่าจะโต ไม่เบื่อหน่ายเลย เพราะว่าบุตรนั้นน่ารัก ท่านให้ความเมตตาเอ็นดูรักใคร่เลี้ยงดู ให้ความสุขสบายทุกอย่าง แต่เวลาที่มารดาบิดาแก่ชราลง บุตรทำกิจนี้หรือเปล่า โดยเฉพาะถ้าท่านเป็นผู้ที่ชรามาก หรือว่าเป็นผู้ที่ป่วยไข้มีแรงน้อย ไม่สามารถที่จะบริหารร่างกายได้ด้วยตนเอง บุตรกระทำกิจนี้ต่อท่านหรือเปล่า

อาจจะมองดูว่า มารดาบิดาผู้ชราไม่น่ารัก ทำกิจนี้ออกจะยาก แต่ทำไมไม่เห็นในความน่าเคารพในความชรา ซึ่งเป็นผู้ที่ได้สละทุกอย่างที่จะให้บุตรมีความเจริญก้าวหน้าตั้งแต่เล็กจนโต ยิ่งมารดาบิดามีความชราปรากฏให้เห็นเท่าไร ซึ่งอาจจะดูเป็นความไม่น่ารักอย่างเด็กเล็ก ๆ ที่มารดาบิดามีความรักต่อบุตร แต่ว่าบุตรควรจะเห็นความน่าเคารพในคุณของมารดาบิดา ที่ท่านยอมสละทุกอย่างเพื่อความสุขของบุตร และก็ควรกระทำกิจที่ท่านเคยได้กระทำต่อ

ผู้ฟัง ลูกผมเอง ผมส่งเสียจนกระทั่งจบอักษรศาสตร์บัณฑิต จบแล้วก็ไปทำงานในกระทรวงไทยพัฒนาได้เงินเดือน ๑,๗๕๐ เขาให้แม่เขา ๕๐๐ เขาไม่ให้ผม เขาบอกว่าพ่อมีบ้านแล้ว

ส. เป็นความผิดของใคร

ผู้ฟัง เป็นความผิดของลูก

ส. ของอกุศล ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตนเลย เห็นสภาพของอกุศลธรรม ถ้าไม่มีการขัดเกลา ไม่มีการละคลายให้เบาบาง อกุศลนับวันก็เพิ่มขึ้น และเวลาที่อกุศลเพิ่มขึ้น ย่อมปรากฏให้เห็นการกระทำที่ไม่ถูกไม่ควรทางกาย ทางวาจา และแม้ทางใจ

บางที่บุตรอาจจะมีฐานะดีด้อยกว่ามารดาบิดา บางที่บุตรก็มีฐานะเสมอกับมารดาบิดา บางที่บุตรก็มีฐานะดีกว่ามารดาบิดา แต่ไม่ว่าบุตรจะมีฐานะอย่างไร ไม่ว่าจะด้อยกว่า หรือเสมอ หรือว่าสูงกว่ามารดาบิดาก็ตาม มีหลายอย่างทั้งทางกาย ทางวาจาที่บุตรจะกระทำต่อมารดาบิดา แม้ว่าไม่ใช่เรื่องทรัพย์สินสมบัติ ทรัพย์สินสมบัติไม่จำเป็นที่จะต้องให้มากถ้ามีน้อย แต่ให้บ้างได้ไหม เพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญูหรือระลึกถึงคุณของมารดาบิดา ซึ่งจะทำให้ท่านมีความสุขกายสบายใจ แม้ว่าบุตรมีน้อย แต่ควรเป็นสิ่งที่กระทำได้ ที่จะให้ท่านมีความสุขใจ

ผู้ฟัง สมัยครั้งพุทธกาล พระภุมณีผิวเผือกคนหนึ่ง มีลูกผู้หญิงบ้าง ผู้ชายบ้าง รวม ๗ คน มีทรัพย์สินสมบัติแบ่งให้หมดเลย แต่งเมียให้ บ้างก็ให้ พ่อแม่อยู่ตรงกลาง ลูกล้อม ๗ คน ตัวเองไม่มีอะไร ให้ลูกหมดเลย เข้ากินบ้านนี้ กลางวันกินบ้านนี้ เย็นกินบ้านนี้ ลูกสะใภ้ก็ดี ลูกเขยก็ดี บางทีทำกับข้าวให้พ่อแม่กินไม่ได้ วันไหนทำอร่อยก็ทำซ้ำ กินเช้า กินกลางวัน กินเย็น หนัก ๆ เข้าลูกสะใภ้ก็ว่า ให้เท่า ๆ กัน แต่ทำไมมาเข้าบ้านนี้ตั้งหลายหน เป็นอย่างนี้ ฉะนั้น สมบัติของพวกเรามี อย่าให้ลูกหมด เก็บไว้บ้างเผื่อเจ็บไข้ ผมได้บำนาญ ๓,๐๐๐ กว่า เมียไม่เลี้ยง ลูกไม่เลี้ยง ผมไม่ทุกข์ ผมไปอยู่กับพระ จ้างคนทำปิ่นโต ๖๐๐ จ้างคนนวดก็ได้ แต่พระภุมณีคนนั้นไม่รู้จะทำอย่างไร ก็ไปขอร้อง พบพระผู้มีพระภาค พอทรงทราบเรื่อง ตรัสว่า ลูกที่ไม่เชื่อฟัง ไม่อุปการะพ่อแม่ ไม่เท่ายังดีกว่าลูกที่ไม่เชื่อฟัง

ส. อกุศลเกิดยาก อกุศลเกิดง่าย

ผู้ฟัง ยากหรือง่ายไม่รู้ แต่โดนกะผม ลูกบอกว่า พ่อมีบำนาญแล้วไม่ต้องให้

ผู้ฟัง ขอประทานโทษ คือ ดิฉันเป็นพวกของแม่ เรื่องของลูกที่ให้แม่ ไม่ได้ให้พ่อ เพราะความรับผิดชอบครบถ้วนทั้งหลายอยู่กับแม่ ถ้าคิดเปรียบเทียบแล้ว แม่เหมือนถึงขยะ ไม่ว่าอาหารมื้อไหน ใครจะรับประทาน ก็ต้องอยู่ที่แม่ พ่อเนี่ยยังต้องเอามาให้แม่อีก

ขออนอกเรื่องไปนิดหนึ่ง ดิฉันไปเยี่ยมญาติคนหนึ่งเป็นคนขำพิการ แก่ถกสวิง สำหรับข้อชนมจีนชาย ดิฉันบอกว่า น้ำจะไปถักขายทำไม ราคาก็ถูก นอนเล่นนั่งเล่นพักผ่อนอยู่ไม่ได้หรือ แกพูดคำหนึ่งทำให้ดิฉันนึกถึงคำพูดของอาจารย์ แกบอกว่า หายใจทิ้งไปเปล่า ๆ ทำไม ถึงได้น้อยก็ยังดีกว่าไม่ได้เลย ก็เลยทำให้ดิฉันนึกถึงคำพูดของอาจารย์ที่สอนให้เจริญสติบ่อย ๆ เนือง ๆ ไม่ให้ทิ้งเวลาไปเปล่า ๆ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน โอกาสใด ดิฉันรู้สึกว่ ที่แกพูดเตือนใจให้นึกถึง ได้ประโยชน์มากสำหรับคำพูด หายใจทิ้งไปทำไมเปล่า ๆ รู้สึกว่า ไม่ว่าดิฉัน และใครหลาย ๆ คน การหายใจทิ้งไปเปล่า ๆ นี้ ก็มีมากอยู่

ส. ขอขอบพระคุณ เป็นคำพูดที่น่าฟังมาก และก็เป็นธรรมดาด้วย ที่ว่า หายใจทิ้งไปทำไมเปล่า ๆ ในขณะนี้ หายใจทิ้งไปทำไมเปล่า ๆ สติควรจะเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง

แต่แล้วแต่ขั้นของความเข้าใจ ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจในเรื่องการประกอบอาชีพ หายใจทิ้งไปทำไมเปล่า ๆ ก็จะทำให้เป็นผู้ที่ขยันในการประกอบอาชีพ เพราะฉะนั้นก็แล้วแต่ขั้นของความเข้าใจที่จะใช้คำที่น่าฟังว่า หายใจทิ้งไปทำไมเปล่า ๆ ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดที่จะเป็นได้

ไม่ว่าจะเป็นชีวิตของผู้ใดก็ตาม ก็เป็นสภาพธรรมเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นบุตรธิดา หรือมารดาบิดา ก็เป็นการสะสมของสภาพธรรมแต่ละอย่างซึ่งปรากฏเป็นการกระทำทางกาย ทางวาจาที่ควรเป็นกุศล และที่ไม่เหมาะไม่ควรก็เป็นอกุศล

ถ้าใครมีกายวาจาที่ปรากฏเป็นอกุศล ย่อมส่งผลถึงการสะสมอกุศลนั้นซึ่งมีกำลังทำให้ปรากฏออกมาเป็นการกระทำที่เป็นอกุศลทางกาย ทางวาจา แต่ถ้าเป็นผู้ที่สะสมกุศลธรรมไว้มาก ก็เป็นปัจจัยให้เป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติในทางที่เป็นกุศลยิ่งขึ้น

แต่ทั้งหมดนี้ มีอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้กุศลจิตเกิดมาก หรือว่าให้กุศลจิตเบาบาง พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยละเอียดโดยสมบูรณ์ทุกประการ ผู้ใดสดับมาก ฟังมาก พิจารณามาก ทรงจำมาก เห็นประโยชน์มาก น้อมนำที่จะประพฤติปฏิบัติตามมาก ก็เป็นปัจจัยให้กุศลจิตเกิดมาก

ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาในทางโลกมาก เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในทางโลกมาก แต่ถ้าขาดการฟังพระธรรม ก็ไม่สามารถที่จะมีปัจจัยที่จะให้ละคลายอกุศล และเจริญกุศลยิ่งขึ้น

ข้อความต่อไป เป็นธรรมที่มารดาบิดาพึงปฏิบัติต่อบุตร เลือกไม่ได้ว่าจะมีอภิชาตบุตร คือ บุตรที่สูงกว่าบิดามารดาด้วยคุณธรรม หรือว่าเลือกไม่ได้เหมือนกันที่จะมีอนุชาตบุตร คือ บุตรที่เสมอกันกับมารดาบิดา หรือบางท่านอาจจะมีอวิชาตบุตร คือ บุตรที่ต่ำกว่ามารดาบิดาทั้งในความประพฤติและในชีวิตการงาน หรือว่าในเรื่องลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นมารดาบิดาจะเจริญกุศลอย่างไร พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ และผู้ใดประพฤติปฏิบัติตาม ผู้นั้นก็เป็นมารดาบิดาที่ประพฤติในฐานะที่ควร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า อันบุตรบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยสถาน ๕ คือ ห้ามจากความชั่ว ๑ ให้ตั้งอยู่ในความดี ๑ ให้ศึกษาศิลปวิทยา ๑ หากภรรยาที่สมควรให้ ๑ มอบทรัพย์ให้ในสมัย ๑ ฯ

พ้นจากสภาพบุตรมาดำรงสภาพของมารดาบิดา กุศลจิตเกิดได้ใหม่ สำหรับผู้ที่เป็นมารดาบิดา ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัญญา อาจจะไม่ทราบความต่างกันของความผูกพันรักใคร่ในบุตรธิดา ซึ่งเป็นสภาพของอกุศลธรรม เป็นโลภมูลจิต กับสภาพของความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งเป็นกุศลธรรม

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่ได้ฟังพระธรรม และไม่ได้พิจารณาโดยละเอียด ก็ถือเอาอกุศลเป็นกุศล เข้าใจว่าท่านมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาต่อบุตร ซึ่งเป็นกุศล แต่ความจริงถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น แยกไม่ออก

ระหว่างโลกมุลจิต ความผูกพันรักใคร่เยื่อใยที่เป็นตัวตนในบุตตริดา กับกุศลธรรมที่เป็นเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

ผู้ฟัง สำหรับบิดามารดาที่มีความรู้สึกต่อบุตร สมัยก่อนที่ยังไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน ดูตัวเองไม่ออก

ส. ความรู้สึกเป็นสิ่งที่สามารถจะระลึกได้ว่า เป็นกุศล หรืออกุศล ถ้าท่านรู้สึกว่าเป็นบุตรของเรา มีความเป็นของเรา ขณะนั้นเป็นโลกมุลจิต เวลาที่มีความปรารถนาที่จะให้บุตรเจริญรุ่งเรืองในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ถ้าเป็นความปรารถนาที่ท่านมีต่อบุคคลทั้งหลายทั่วไปไม่เลือก ไม่ว่าใคร ต้องการให้บุคคลทั้งหลายเป็นสุขจริง ๆ ไม่ว่าบุตรเรา หรือบุตรเขา หรือใคร นั่นเป็นสภาพของกุศลธรรม เป็นเมตตา โดยแท้จริง แต่ถ้ามีความรู้สึกเป็นของเราโดยเฉพาะ นั่นเป็นโลกมุลจิต

๖๕๖

สุ. มีบางคนต้องการทราบลักษณะของเมตตากับโลภะว่าต่างกันอย่างไร

มีข้อความในพระธรรมที่แสดงว่า เมตตานี้เหมือนการกระทำของมารดาทั้งหลายที่มีต่อบุตร แต่ไม่ใช่ว่าด้วยโลภะ คือ เอาความรู้สึกผูกพันว่าเป็นบุตรของตนออกเสียก่อน ซึ่งมารดาที่กระทำต่อบุตรด้วยความรัก ด้วยความปรารถนาดี ด้วยความหวังดีอย่างไร และบุคคลอื่นสามารถที่จะเจริญเมตตา ความรัก ความหวังดีต่อบุคคลทั้งหลายในลักษณะอย่างนั้น นั่นคือลักษณะของเมตตา

แต่ต้องเอาความผูกพันรักใคร่ในฐานะที่เป็นบุตรของเราออกเสีย และก็ดูการกระทำของมารดาที่กระทำต่อบุตรอย่างไร ท่านก็สามารถที่จะกระทำต่อผู้อื่นเช่นเดียวกับที่มารดาสามารถกระทำต่อบุตรฉันนั้น นั่นเป็นลักษณะของเมตตา โดยที่ว่าคนนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นบุตรของท่าน แต่ว่าการกระทำของท่านต่อบุคคลอื่นเหมือนกับการกระทำของมารดาต่อบุตร นั่นเป็นความหวังดี เป็นความปรารถนาความสุข เป็นการมีเมตตาต่อบุคคลอื่น

เพราะฉะนั้น ต้องพิจารณาสภาพธรรมโดยละเอียด เพราะว่าสภาพธรรมบางอย่างมีลักษณะที่ใกล้ชิดกัน แต่ว่าสภาพธรรมหนึ่งเป็นอกุศล สภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งเป็นกุศล คือ โลภะเป็นอกุศล เมตตาเป็นกุศล รักบุตรธิดา ต้องการที่จะให้บุตรธิดาเจริญก้าวหน้ารุ่งเรือง

คามิกะ คำว่า รัก เท่าที่ผมเรียนมา รักบุตรธิดา เขาเรียกว่า สิเนหา ปุตุตติเนโห แปลเป็นภาษาไทยก็รักเหมือนกัน แต่ศัพท์นั้นเป็นสิเนหา หรือสินะโห ต่างกับโลภะ ลามะ ศัพท์ต่างกัน แต่ภาษาไทย คำว่า รัก รักเพื่อนก็รัก รักแฟนก็รัก รักใครก็รัก แต่ว่าศัพท์ที่ใช้ในภาษาบาลีต่างกัน รักเพื่อนอย่างหนึ่ง รักเมียนี้ต่างกัน รักบุตรธิดาใช้คำว่า สิเนหา มีในลักษณะกฎหมายยกให้ ให้ทรัพย์สินโดยสินะหา รักเมีย รักเพื่อนฝูง คนละอย่าง

มิตร เพื่อน สหาย ภาษาไทยใช้คำว่าเพื่อนทั้งนั้น แต่ที่มาต่างกัน อย่างฝรั่ง friend ก็เพื่อนทั้งนั้น ใคร ๆ ก็เพื่อน แต่ภาษาบาลี คนที่ไปร่วมกันเสมอ ๆ เรียกว่า สหาย คนที่สนิทชอบกันเรียกว่ามิตร คนที่ใจดีต่อเราเรียกว่าสุหุชชา แต่ทั้ง ๓ อย่าง ภาษาไทยแปลว่าเพื่อน

ส. รักคนละอย่าง รักหลาย ๆ อย่าง รักทุก ๆ อย่าง โดยสภาพธรรมแล้ว เป็นกุศลหรืออกุศล จะใช้ศัพท์อะไรก็ตามแต่ รักบุตรธิดา รักมารดาบิดา รักญาติมิตร สหาย จะรักอะไรอีกก็แล้วแต่ รักสัตว์นานาชนิด โดยสภาพธรรมเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ต้องตรงต่อความเป็นจริง ก็เป็นอกุศลทั้งนั้น

ผู้ที่ชอบบรมเจริญกุศล ต้องสามารถรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมแต่ละ ลักษณะตรงตามความเป็นจริง อกุศลเป็นกุศลไม่ได้ และกุศลก็ไม่ใช่อกุศล เมตตา ไม่ใช่โลภะ โลภะไม่ใช่เมตตา

เพราะฉะนั้น ถ้าปัญญาไม่สามารถที่จะรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ต่างกัน ๒ ลักษณะ บางท่านอาจจะเข้าใจผิดคิดว่า ท่านเจริญกุศลมาก ท่านมีเมตตามาก แต่ว่าความจริงแล้ว หาใช่เมตตาไม่ ตรงกันข้ามท่านมีโลภะมากเหลือเกิน

บางคนรักบุตรธิดาของตนมาก จนกระทั่งสามารถที่จะกล่าวร้ายบุตรธิดาของ คนอื่นได้ เพื่อที่จะยกบุตรธิดาของตนแล้วชมบุตรธิดาของคนอื่น นี่หรือเมตตา อกุศล ธรรมทั้งนั้นที่มีกำลังแรงขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะกระทำทุจริตทางกาย ทางวาจาได้ ด้วยความรักซึ่งเป็นอกุศล เป็นโลภะที่มีต่อบุตรธิดา ไม่ใช่ด้วยเมตตา

ถ้าเป็นเมตตา เสมอเหมือนกันหมด มีความหวังดี ไม่ใช่ความผูกพันว่า เป็นของเรา ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดอกุศลจิต

การเป็นผู้ที่มีปกติบรมเจริญสติปัญญา จะทำให้รู้ลักษณะที่ต่างกันจริง ๆ ของ สภาพธรรมที่ปรากฏ ไม่หลงให้อกุศลเป็นกุศล ไม่หลงเอาโลภะ ความติด ความ ต้องการผล ความอยากรู้ลักษณะความเกิดดับของนามรูป โดยที่ไม่บรมเจริญปัญญา ตามลำดับขั้น

ลักษณะของโลภะมีมากมายเหลือเกิน ถ้าปัญญาไม่เกิดขึ้นรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นโลภะแล้ว โลภะก็สามารถที่จะเกิดขึ้นอิงอาศัย ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติใด ๆ ทั้งสิ้น หรือในขณะที่ท่านคิดว่า ท่านทำเพื่ออุทรธิดาด้วยความเมตตา แต่ความจริงแล้ว เป็นไปด้วยอกุศล คือ โลภมูลจิต เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นบิดามารดา และศึกษาพระธรรม มีความเข้าใจธรรมมากขึ้น จะมีความเมตตาต่ออุทรธิดามากกว่าที่จะมีโลภะต่ออุทรธิดาอย่างที่เคยเป็น

ถ. ดิฉันเคยได้ยืมมาตั้งนานแล้ว เขาขึ้นต้นว่า ตัณหารักลูกเหมือนเชื้อกผูกคอ ตัณหารักสามีภรรยาเหมือนปอผูกศอก ตัณหารักวัตถุข้าวของเหมือนปลอกสวมตีน เขาว่าอย่างนี้ ถือว่าความรักนี้เป็นอกุศล แค่ออกจากโรงเรียนเข้าผิเวลา ก็เป็นทุกข์แล้ว กระสับกระส่าย ตาคอยมองอยู่ที่ประตู คิดว่าลูกจะมา แต่ถ้าหากว่ามีการเจริญสติระลึกได้ว่า แม้แต่ตัวของเราเองก็ไม่อาจกันกระแสนกรรมของเราได้ทุกอย่างที่มีความยินดีพอใจทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายที่ได้รับ คือ วิจารณ์ ลูกก็เป็นเพียงรูปธรรมนามธรรมเท่านั้น ตัวของเรา ความทุกข์ขณะนี้ก็เป็นเพียงรูปธรรมนามธรรมเท่านั้น ขณะที่ทุกข์ก็เพราะความยึดถือ เพราะอุปาทาน ถือว่าเป็นลูก ก็เลยทุกข์ พอได้สติเช่นนี้ ก็รู้สึกดีขึ้น

ส. จะเห็นได้ว่า ถ้าเป็นกุศลแล้วไม่นำมาซึ่งความทุกข์ใด ๆ เลย เพราะฉะนั้น ความทุกข์ของท่านเกิดจากอะไร ให้ทราบว่ามีอกุศลธรรมเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์นั้น ถ้าเป็นอกุศลธรรม เป็นปัญญาที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว จะไม่เกิดทุกข์ และจะเข้าใจสภาพธรรมตรงตามความเป็นจริงยิ่งขึ้น

ที่เกิดมานี้ ถ้าไม่มีกิเลส ไม่เกิดแน่ เพราะฉะนั้น ต้องยังมีกิเลสอยู่แน่นอน จึงมีปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นได้ ที่จะกล่าวว่า ไม่มีกิเลสแล้วเกิด เป็นไปไม่ได้

ถ้าเกิดในกามสุคติภูมิ ในมนุษย์ ในสวรรค์ ก็เป็นผู้ที่ยังไม่ละความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ความยินดีพอใจมีมากมายเหลือเกิน ในภพ ในชาติ ในวัตถุ ในบุคคล ในสิ่งต่าง ๆ แต่เมื่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น บุคคลต่าง ๆ เหล่านั้น หาความเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลไม่ได้ ท่านมีความยินดีพอใจในอะไร

นี่เป็นปัญหาที่น่าคิด เพราะถ้าไม่ได้พิจารณาสภาพธรรมให้ตรงตามความเป็นจริง ท่านก็บอกว่า ท่านมีความรักบุตรธิดา มีความรักผูกพันในบุคคลนั้นบ้าง ในวัตถุสิ่งนั้นบ้าง แต่ให้ทราบตามความเป็นจริงว่า แท้ที่จริงเป็นความยินดีของท่านเอง

ท่านติดເລືອກເກີນໃນສຸຂເວທນາ ໃນຄວາມພໍໃຈ ໃນຄວາມຮູ້ສຶກເປັນສຸຂນັ້ນ ແລະ ດ້ອງການຈະເກີດກັບທ່ານຂ້າແລ້ວຂ້າເລື້ອຍ ບຸກຄລກຍາຍນອກເປັນຕ່ຳເພີຍອາຣັມມະ ຫຼືວ່າອາຣັມມະ ເຊິ່ງເປັນທີ່ຕັ້ງ ເປັນປັຈຈັຍໃຫ້ຄວາມຮູ້ສຶກເປັນສຸຂ ຄວາມຮູ້ສຶກຍິນດີຂອງທ່ານ ເກີດຂຶ້ນອີກ ເພາະວ່ານັ້ນ ຈຶ່ງດູເສມື່ອນວ່າທ່ານຮັກບຸກຄລອື່ນນີ້ມາກມາຍເລືອກເກີນ ຄຳເປັນ ປຸ່ຍ່າຕາຍາຍ ກືດູເສມື່ອນວ່າຮັກຫລານນີ້ມາກມາຍເລືອກເກີນ

แต่ความจริง ท่านรักใคร่ ท่านต้องการให้ตัวท่านเกิดสุขเวทนาบ่อย ๆ สุขเวทนาที่มาจากบุคคลนั้น เพราะฉะนั้น ท่านรักตัวของท่านมากที่สุด ต้องการให้สุขเวทนาของท่านอันเนื่องมาจากบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นเกิดขึ้นอีก ๆ

ถ้าท่านเป็นคนที่ชอบเพชรนิลจินดา ก็ดูเหมือนกับว่าท่านพอใจ ท่านยึดมั่นในเพชรนิลจินดานั้นมาก แต่ว่าสุขเวทนา ความรู้สึกยินดีพอใจของท่านสืบเนื่องหรือว่ามีเพชรนิลจินดานั้นเป็นเหตุให้เกิดขึ้น ท่านจึงต้องการอามรณ์วัตถุภายนอกที่จะเป็นปัจจัยให้สุขเวทนาของท่านเกิดซ้ำแล้วซ้ำอีก

ເພາະວ່ານັ້ນ ທ່ານຮັກວ່າໃຫ້ສຸຂ ກືດ້ອງເປັນສຸຂເວທນາ ຄວາມຮູ້ສຶກຂອງທ່ານນັ້ນເອງ ທີ່ດ້ອງການທີ່ຈະເກີດຄວາມຮູ້ສຶກອ່ຳຍ່ຳນັ້ນບ່ອຍ ໆ ເນື່ອງ ໆ ເຊິ່ງທ່ານກື້ຮູ້ວ່າ ສຸຂເວທນາຂອງ ທ່ານນັ້ນມີອາຣັມມະໃຫ້ເປັນປັຈຈັຍ ມີສິ່ງໃດເປັນປັຈຈັຍ ກໍ່ແສງຫາສິ່ງນັ້ນ ເພື່ອທີ່ຈະໃຫ້ ຄວາມຮູ້ສຶກເປັນສຸຂຂອງທ່ານນັ້ນເກີດຂຶ້ນແລ້ວເກີດຂຶ້ນອີກ

ເພາະວ່ານັ້ນ ທ່ານຮັກໃຫ້ ທ່ານຮັກວ່າໃຫ້ ກໍ່ຄື ສຸຂເວທນາຂອງທ່ານເອງຕ່ຳຫາກ

ถ. สุขเวทนาในธรรม แสวงหามาให้ตัวเองบ่อย ๆ เพื่อให้เป็นที่พอใจ เป็นอกุศลหรือเปล่า

ส. เป็นอย่างไร สุขเวทนาในธรรม

ถ. เช่น ฟังเข้าใจในข้อธรรมที่อาจารย์บรรยาย ทำให้เกิดปัญญา เกิดความรู้ต่าง ๆ เป็นสุขเวทนาที่ตัวเองได้รับอยู่ ก็ปรารถนาจะได้ฟังบ่อย ๆ ลักษณะอย่างนี้ แสวงหาอยู่ จึงได้มาที่นี่

ส. เป็นกุศลหรืออกุศล

ถ. อารมณ์อื่นก็ตกอยู่ในสภาพนี้เหมือนกัน ผมไม่เข้าใจจึงได้ถามอาจารย์

ส. ถ้าเจริญสติปัฏฐานจะทราบได้ว่า โสมนัสเวทนา ความรู้สึกเป็นสุข เกิดกับกุศลจิตก็ได้ เกิดกับอกุศลจิตก็ได้ เป็นความรู้สึกที่เป็นสุข เป็นโสมนัสจริง ไม่ใช่โทมนัส ไม่ใช่อุเบกขา แต่ว่าเกิดกับสภาพของจิตที่ต่างกัน เวลาที่จะรู้ลักษณะของศรัทธา สภาพของศรัทธาซึ่งเป็นกุศลธรรมปรากฏ ไม่ใช่ลักษณะของโลภะ ลักษณะของโลภะเป็นอกุศลธรรม จึงหนัก ดูเหมือนเป็นความยินดี แต่เป็นความติด เพราะฉะนั้น ต้องเป็นลักษณะของทุกขอย่างหนึ่ง

แต่ลักษณะของศรัทธา เป็นลักษณะที่เบาจากความติด จากความเป็นทาส จากความผูกพัน จากเยื่อใย พ้นแล้วแม้ชั่วคราวในขณะนั้น ก็เป็นลักษณะที่ผิดกัน เพราะว่าเป็นลักษณะที่ใส ที่เบาจากอกุศลธรรม เพราะฉะนั้น ถ้าจะเกิดโสมนัส ความรู้สึกที่เป็นสุข ที่ปัญญากำลังรู้ลักษณะของนามธรรมก็ดี รูปธรรมก็ดี กุศลจิตในขณะนั้นสามารถที่จะเกิดกับโสมนัสเวทนาได้ และบุคคลนั้นก็รู้ในสภาพความไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แม้ของโสมนัสเวทนาในขณะนั้น

ถ. ขณะที่ฟังอาจารย์บรรยายอย่างนี้ มีความเข้าใจ มีความยินดีพอใจ แต่ปราศจากปัญญาได้ไหม มีแต่กุศลจิต แต่ไม่มีปัญญา เป็นไปได้ไหม

ส. ปัญญามีหลายชั้น ปัญญาชั้นเข้าใจในการฟังก็เป็นปัญญา แต่ไม่ใช่ปัญญาที่ได้อบรมจนถึงขั้นที่จะประจักษ์สภาพที่ไม่ใช่ตัวตนของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งกว่าจะประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะนี้ ต้องอบรมมากเหลือเกิน แต่ก็ไม่มีเหตุที่จะต้องทอดทิ้ง เพราะว่าของจริงก็ต้องยาก

สภาพธรรมกำลังเกิดดับ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล จากการที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง มาเป็นได้ยินได้ฟัง และก็สนใจ ศึกษา พิจารณาต่อไปอีก ฟังต่อไปอีก

เรื่อย ๆ ชัดเกลตาต่อไปอีกเรื่อย ๆ ก็ย่อมเป็นปัจจัยให้ปัญญาองกามเจริญขึ้น แต่ว่าเป็นไปได้อย่างช้า ๆ แม้แต่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง พระองค์ก็ยังต้องทรงบำเพ็ญพระบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป พระอริยสาวกทุกท่านที่แสดงประวัติของท่านเหล่านั้นเอง ก็กล่าวถึงอดีตอนันตชาติที่ได้เคยพบ ได้เคยเฝ้า หรือว่าได้เคยฟังธรรมของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ท่านกล่าวว่า ฟังแล้วฟังอีก ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาครั้งเดียวก็ไม่พอ ๒ ครั้งก็ไม่พอ ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เหมือนย่ำเท้าอยู่กับที่ และหนทางที่จะต้องไปในนั้นก็แสนไกล แต่ว่าอย่าต่อไปเกิด เพราะว่าขณะที่ย่ำไป ก็กระเถิบไปนิดหนึ่งอยู่เรื่อย ๆ ย่ำไป ๆ เรื่อย ๆ ก็กระเถิบไปที่ละนิดอยู่เรื่อย ๆ แต่ต้องเป็นความเข้าใจจริง ๆ เป็นสติจริง ๆ เป็นการระลึกศึกษาในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ ต้องเป็นของจริงทุกอย่าง ปัญญาจึงจะค่อย ๆ เจริญขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ในวันหนึ่ง

อย่างท่านพระสารีบุตรในชาติสุดท้าย ท่านได้อบรมปัญญาถึงขั้นที่จะบรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์ แต่แม้กระนั้นระหว่างที่ท่านบำเพ็ญบารมี โสตาปัตติมรรคไม่เกิด แต่มาเกิดในชาติสุดท้ายเมื่อได้ฟังท่านพระอัสสชิแสดงธรรม และหลังจากนั้นต่อมา ๑๕ วัน บารมีทั้งหลายที่ท่านได้สะสมมาที่จะบรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์ เป็นพระอัครสาวก ก็ทำให้ท่านได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์

สติเกิดขึ้น และสติก็ดับไป ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา แต่ยังไม่ประจักษ์ถ้าไม่มีการพิจารณา ไม่มีการศึกษา จะเกิดความรู้ขึ้นไม่ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อระลึกแล้ว ยังต้องศึกษา พิจารณา น้อมไปสู่ความรู้ว่า สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นเพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ถอดสัตว์ บุคคล ตัวตนที่เคยยึดถืออุปว่าง สันฐานของสิ่งที่ปรากฏทางตาออกให้หมด ก็สามารถที่จะรู้จริง ๆ ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่สามารถจะปรากฏทางตาเท่านั้น

ถ. ระหว่างที่ท่านพระสารีบุตรบำเพ็ญบารมี โสตาปัตติมรรคไม่เกิด แต่ญาณขั้นต่ำท่านเกิดหรือเปล่า หรือสามารถที่จะเกิดได้ไหม

ส. ไม่มีกล่าวไว้ แต่จะเกิดหรือไม่เกิดไม่เป็นปัญหา อบรมต่อไป เป็นความสงสัยเท่านั้นเอง แต่สภาพธรรมใดก็ตามที่จะเกิดขึ้น หมายความว่าเมื่อเหตุปัจจัยพร้อมที่จะให้สภาพธรรมนั้นเกิดขึ้น เมื่อพร้อมแล้วใครจะยับยั้งก็ไม่ได้ แม้ว่าท่านกำลังติดตามท่านพระอัสสชิไป เพียงได้ฟังพระธรรมสั้น ๆ จากท่านพระอัสสชิ ท่านก็สามารถประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรม รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ไม่มีใครยับยั้งปัญญาของท่าน พระสารีบุตรว่า ขณะนั้นอย่าเพิ่งเกิด หรือยังไม่ควรที่จะเกิด หรือต้องไปเกิดที่อื่น

ถ. สาวกองค์อื่น ๆ ที่ปฏิบัติธรรม ได้ญาณขั้นต่ำ และตายไปโดยที่ยังไม่ได้โสตาปัตติมรรค มีหรือเปล่า

ส. มี

ถ. ญาณที่ท่านได้รู้แล้ว ไปเกิดใหม่อีกชาติหนึ่ง ปัญญาที่รู้สูญหายไปไหม

ส. ไม่หาย ก็อบรมต่อไป

ถ. ถ้าในชาตินี้เจริญสติปัฏฐานได้ถึงอุทยัพพญาณ ตายไปในชาตินี้ ปฏิสนธิในชาติต่อไป เป็นมนุษย์ อุทยัพพญาณยังรู้ได้หรือเปล่า

ส. ตราบใดที่ปัจจัยยังไม่พร้อมที่จะให้เกิด ก็ไม่เกิด แม้แต่พระโสดาบัน บุคคลรู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว สติไม่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ญาณก็ไม่เกิด หรือว่าเวลาที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ แต่ยังไม่พร้อมที่ญาณจะเกิด วิปัสสนาญาณก็ยังไม่เกิด ไม่ใช่วิปัสสนาญาณเกิดทุกขณะไป ไม่ใช่อย่างนั้น

๖๕๗

ผู้ฟัง อริยมรรคจะเกิดหรือไม่เกิดในชาติหนึ่ง ๆ ผมว่าเกี่ยวกับตำแหน่ง คือ อย่างพระพุทธเจ้า ถ้าท่านจะเป็นพระอริยะเฉย ๆ สมัยที่ท่านเป็นสุเมธดาบสก็ได้ แต่ท่านปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้า หลักเกณฑ์อยู่ตรงนั้น จะต้องเดินไปถึงขั้นนั้น ตามความปรารถนา ความตั้งใจ

ส. ในบรรดาท่านที่อบรมเจริญอบรมสติปัญญา มีความปรารถนาอะไรบ้าง หรือเปล่า บางท่านก็ไม่รอคอยพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป

ผู้ฟัง เฉพาะผม ถ้าจะสำเร็จในวันนี้พรุ่งนี้ แค่ว่าพระโสดาภคก็เอา เพื่อชีวิตเต็มที่ อายุ ๘๓ ปี ถ้าตายระหว่างนั้นเห็นจะไปนรก

ส. ท่านที่เจริญสติปัญญา ท่านมีความปรารถนาอะไรบ้างหรือเปล่า เพราะว่าบางท่านก็ไม่รอคอยที่จะพบพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป แต่ว่าบางท่านก็ขอได้พบ ได้เฝ้า และได้บรรลุผลในขณะที่ได้ฟังพระธรรมของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม ผลทั้งหลายย่อมเป็นไปตามเหตุ สำหรับท่านที่ปรารถนาจะพบพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป ท่านอาจจะเห็นกิเลสของท่านว่ามากเกินไป โดยเฉพาะสมุทัย ความยินดีพอใจยังเต็มเหลือเกินในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ในบุตรธิดา ในญาติ ในมิตรสหาย พร้อมไปถึงในสัตว์โลกต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ท่านก็เห็นว่า ท่านคงไม่สามารถจะบรรลุ อริยสัจธรรมก่อนสมัยของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป

แต่ว่าการที่จะได้พบ ได้เฝ้า ได้ฟังพระธรรมต่อพระพักตร์พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป ท่านพร้อมแล้วหรือยัง ถ้าไม่อบรมเจริญปัญญาไปเรื่อย ๆ ถึงแม้ว่าจะได้เฝ้า ได้ฟังธรรม ก็อาจจะเป็นเหมือนกับในขณะนี้ก็ได้ ซึ่งบางท่านก็อาจจะยังไม่แจ่มแจ้งในพระธรรม ยังไม่สามารถที่จะประจักษ์ในลักษณะของสภาพธรรมตรงตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เพราะฉะนั้น ถ้าอบรมเหตุ คือ ปัญญาไป

เรื่อย ๆ และก็แล้วแต่เหตุว่า ท่านจะบรรลุมรรคผลก่อนพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ต่อไป หรือว่าจะได้เฝ้าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป แต่ก็ขออย่าเป็นผู้ที่ประมาท เพราะถ้าไม่อบรมเจริญปัญญาไปเรื่อย ๆ ถึงแม้ว่าจะได้ฟังธรรมก็เหมือนกับที่เคยได้เฝ้า ได้ฟังธรรมจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ในอดีต ซึ่งท่านก็ยังไม่สามารถที่จะบรรลุมรรคผลนิพพานได้

ผู้ฟัง สำหรับผม ผมยึดหลักนี้ โย ธมมํ ปสฺสตี โส มํ ปสฺสตี ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต คือ ถ้าเราเห็นธรรม ก็เหมือนเห็นตถาคตเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ถ้าผมจะสำเร็จวันนี้พຸ່งนี้ ผมไม่รอคอยที่จะพบพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป

ส. เพราะฉะนั้น ก็ไม่ต้องรอ คือ เจริญเหตุไปเรื่อย ๆ เมื่อเหตุพร้อมเมื่อไร ผลก็เกิดเมื่อนั้น แต่ถ้าเหตุไม่พร้อม ถึงแม้ว่าเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป ก็ยังไม่พร้อม ก็ยังต้องรอต่อไปอีก ไม่ทราบว่าจะต้องถึงพระองค์ไหน เพราะฉะนั้น การไม่รอ คือ ผู้ที่ไม่ประมาท ดีที่สุด

วิธีที่ไม่รอ คืออย่างไร คือ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏขณะนี้ ถ้าไม่ระลึก หมายความว่า ปัจจัยไม่พร้อมที่จะให้สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

นี่คือความยากยิ่งของการอบรมปัญญา ซึ่งจะต้องอาศัยการสร้างสมเหตุปัจจัยที่จะให้ปัญญาเกิด ซึ่งมากมายหลายประการที่เดียวที่จะเป็นบารมีที่จะให้สติเกิดขึ้นเนื่อง ๆ บ่อย ๆ ระลึกและศึกษาด้วยความแยบคายในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏให้ตรงต่อลักษณะของสภาพธรรมนั้นจริง ๆ และปัญญาก็จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น ข้อสำคัญคือ ไม่รอ โดยการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันที

แต่ถ้าจะให้ท่านบรรลุนิพพานโดยไม่มีความรู้อะไรเลย ท่านต้องการหรือไม่ ที่ว่าชาตินี้ได้ก็ดี

ถ. ถ้าให้ผมบรรลุนิพพานเดี๋ยวนี้ ผมไม่ต้องการหรือ ยังเสียดายค้นหา เพราะถ้าบรรลุนิพพานแล้ว ไม่สนุก

ส. ท่านที่ต้องการนิพพานในชาตินี้ ถ้าจะให้บรรลุโดยไม่รู้อะไร จะเอาไหม ไม่เอา เพราะฉะนั้น จุดมุ่งหมายยังไม่ควรจะเป็นนิพพานเลย เพราะว่าเป้าหมายที่ไกลมาก

จุดมุ่งหมายในแต่ละขณะ ควรจะเป็นการศึกษาเพื่อรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริง เพราะถ้ายังไม่มีการศึกษาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงแล้ว ไม่ถึงแน่ ไม่มีทางที่จะบรรลุถึงนิพพานโดยไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะรีบร้อนไปถึงนิพพาน แต่ควรที่จะระลึกได้ รู้ว่ามีความรู้เพิ่มขึ้นในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้หรือเปล่า ถ้ายังไม่มี ก็ไม่ใช่กิจอื่น นอกจากการระลึกได้ในขณะนั้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ สังเกต ลำเอียง ศึกษาเพื่อที่จะรู้ว่า เป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน เป็นเพียงสภาพรู้ ธาตุรู้ในสิ่งที่กำลังปรากฏแล้วก็หมดไป และก็มีลักษณะของสภาพธรรมอื่นซึ่งเป็นธาตุรู้ อาการู้ในลักษณะของสภาพธรรมอื่นต่อไป นี่เป็นสภาพธรรมที่ตราบโดยยังไม่ระลึก ยังไม่ศึกษา ก็ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งแทงตลอดในสภาพธรรมนั้นจนถึงนิพพานได้

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง หัวใจหยุดเต้นไป ๒ ครั้ง แพทย์ก็ช่วยไว้ได้ รักษาพยาบาล ทำให้ไม่ถึงกับสิ้นชีวิต ท่านถามว่า ในขณะนั้นควรจะทำอะไรดีที่สุด ซึ่งก็ได้เรียนชี้แจงว่า ไม่สามารถที่จะทำอะไรได้ทั้งสิ้น เพราะว่าไม่มีตัวตนที่จะไปบังคับสภาพธรรมหนึ่ง สภาพธรรมใดให้เกิดขึ้นเป็นไปตามความต้องการได้ ผู้ที่ใกล้จะสิ้นชีวิต ไม่มีอำนาจที่จะบังคับให้สภาพธรรมที่เป็นกุศลเกิดขึ้นตามที่ต้องการ แม้แต่จะเป็นกุศลขั้นความสงบ หรือว่ากุศลที่เป็นการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ถ้าในขณะนี้ไม่ศึกษา ไม่สังเกต ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และจะไปหวังว่า เวลาที่ท่านใกล้จะสิ้นชีวิต ก็จะทำให้สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ในขณะนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

แม้แต่ท่านที่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัญญานเอง เวลาที่ใกล้จะสิ้นชีวิต ก็ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ว่า จิตในขณะนั้นจะเป็นกุศล หรือเป็นอกุศล จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม หรือไม่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น การอบรมปัญญาแต่ละขณะ เป็นปัจจัยที่จะทำให้สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมได้ แล้วแต่ว่ามีเหตุปัจจัยที่จะให้ระลึกถึงอะไร สติก็เกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น

ท่านผู้นั้นได้ถามต่อไปว่า แทนที่จะให้สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เช่น ทางกาย ก็มีลักษณะที่อ่อนหรือแข็งปรากฏ ดูเหมือนกับว่าจะไม่ได้ประโยชน์เท่ากับการที่จะระลึกถึงพุทโธ เป็นความคิดของท่านที่คิดว่า เมื่อใกล้สิ้นชีวิต แทนที่สติจะระลึกถึงลักษณะของอ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน หรือเสียง หรือสีที่ปรากฏทางตา หรือเห็น หรือได้ยิน เป็นต้น ท่านคิดว่า ไม่มีประโยชน์เท่าระลึกถึงพุทโธ

พระธรรมเทศนาทั้งหมดที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เพื่ออนุเคราะห์ให้สาวก คือ ผู้ฟังธรรม ได้เข้าใจในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏถูกต้องตรงตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น นี่เป็นจุดประสงค์ของพระธรรมเทศนาทั้งหมด

การระลึกถึงพุทโธ ไม่ใช่การศึกษาที่จะรู้ถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ที่จะรู้ว่า สภาพธรรมแต่ละอย่างที่กำลังปรากฏโดยสภาพความจริงแล้ว ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ลักษณะอ่อนหรือแข็งที่ปรากฏ ดูเป็นของธรรมดาเหลือเกิน ปรากฏอยู่เสมอในวันหนึ่ง ๆ ทำไมยังจะต้องศึกษา ถ้าไม่เห็นประโยชน์ว่า ศึกษาเพื่อที่จะละความเห็นผิดที่ยึดถืออ่อนแข็งนั้นเองว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งเป็นความเห็นผิด เป็นของธรรมดา ๆ ที่ปรากฏอยู่ตามปกติ ไม่มีใครไม่รู้ถึงลักษณะที่อ่อนหรือที่แข็ง แต่ถ้าไม่ศึกษาจะเกิดความรู้จริง ๆ ได้ไหมว่า ลักษณะที่อ่อนหรือแข็งนั้น ไม่ใช่ตัวของเรา ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งที่ปรากฏกับสภาพนามธรรม ธาตุรู้ อากาเรู้ ที่กำลังรู้ในลักษณะที่อ่อนหรือลักษณะที่แข็งในขณะนั้น

แม้แต่ขณะที่กำลังรู้ลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง ถ้าไม่ศึกษาจริง ๆ ไม่ระลึก ไม่สังเกต ไม่สำเหนียก ก็ไม่รู้ว่ ณะที่กำลังรู้่อนนั้น ไม่ใช่ตัวตน เป็นธาตุรู้ อาการรู้ ซึ่งไม่สามารถที่จะรู้รูปอื่น ณะนี้อ่อนกำลังปรากฏกับสภาพรู้่อน สภาพรู้่อนใน ณะนั้นรู้อื่นไม่ได้เลย เป็นธาตุที่เมื่อเกิดขึ้นก็รู้่อนเท่านั้นเอง จะรู้่ออย่างอื่น ๆ ไม่ได้ ขณะที่เห็น เป็นธาตุรู้สิ่งทีปรากฏทางตา ซึ่งณะที่เป็นธาตุรู้ที่กำลังรู้สิ่งทีปรากฏทาง ตานั้น จะรู้่อนด้วยไม่ได้ เป็นธาตุรู้แต่ละลักษณะจริง ๆ

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่มีความมั่นคงจริง ๆ ว่า ปัญญาทีเป็นการรู้แจ้งแทงตลอด ก็คือ การรู้จริง รู้แจ้งแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมทีกำลังปรากฏตามปกติ นี้เอง ก็จะทำให้ท่านคิดว่า การระลึกถึงสิ่งอื่นมีประโยชน์กว่า เช่น การระลึกถึงพุทโ เป็นต้น

การระลึกถึงพุทโ ไม่ใช่การศึกษาลักษณะของสภาพธรรมทีปรากฏ แต่การ ระลึกได้ ไม่ลืมทีจะสังเกตเพื่อทีจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมทีปรากฏ เป็นการทีจะละ ความเห็นผิดทีเคยยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ เป็นตัวตน สัตว์ บุคคล ซึงเป็นพุทโประสงค์ ทีพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมต่อสาวก ทีจะให้ประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็น จริง และดับกิเลสได้ ดังเช่นทีพระองค์ได้ทรงประจักษ์แจ้งและทรงดับกิเลสแล้ว

เพราะฉะนั้น การทีจะรู้ลักษณะทีแท้จริงของสภาพธรรมทีกำลังปรากฏ ทุกท่าน ก็ให้เห็นได้ว่า แส่นยาก เพราะว่ส่วนมากจะมีปัญญาขึ้นความคิด ตรึก นึกถึง ลักษณะของสภาพธรรมทีกำลังปรากฏ แทนทีจะเป็นสติทีระลึกในลักษณะนั้น และ สังเกต สำเหนียก รู้ในลักษณะนั้น ก่อนคิด เวลานั้นไม่คิด สิ่งทีปรากฏทางตามี เพราะ มีธาตุรู้ คือ เห็นสิ่งทีปรากฏทางตา สติปฏิฐาน คือ ไม่ลืมทีจะสังเกต น้อมไปสู่ ความรู้ว่ ทีกำลังเห็นในขณะนี้ เป็นอาการของธาตุรู้่ออย่างหนึ่ง ซึงกำลังรู้สิ่งทีปรากฏ ทางตา

การระลึกได้ พร้อมทั้งการน้อมไปสู่การทีจะรู้ในสิ่งทีปรากฏโดยยังไม่ได้คิด นี้เป็นความรู้ขึ้นทีต่างกับเพียงขึ้นนึกคิด เพราะว่บางท่านก็นึกว่ นามเห็น และสิ่งที กำลังปรากฏทางตาเป็นรูป นามได้ยิน เสียงเป็นรูป นี้เป็นขึ้นคิด ซึงทุกท่านก็ทราบว่

ห้ามไม่ได้เลย ไม่มีใครสามารถที่จะห้ามความคิดนึกได้ แต่ความเข้าใจสามารถที่จะระลึกได้ว่า การคิดไม่ใช่การสังเกตที่โน้มไปสู่การที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมก่อนคิด

ห้ามความคิดไม่ได้ ประเดี๋ยวความคิดก็เกิดอีก แต่ว่าขณะที่คิด เป็นสภาพนามธรรมที่กำลังรู้ค่า ไม่ใช่การสังเกต สำเนียง น้อมไปสู่การที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งเป็นแต่เพียงสภาพรู้แต่ละลักษณะ แม้แต่สภาพที่คิด สติก็ต้องระลึกไว้ว่า เป็นนามธรรมที่เป็นธาตุรู้ค่า รู้เรื่อง ไม่ใช่การได้ยินเสียง หรือว่าไม่ใช่การเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา

เพราะฉะนั้น การที่จะเป็นผู้ที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม และศึกษาลักษณะของสภาพธรรมจนกว่าจะเป็นความรู้ที่เพิ่มขึ้นและทั่วขึ้นจริง ๆ ก็เป็นสิ่งที่ทุกท่านจะทราบได้ด้วยตัวของท่านเองว่า เป็นสิ่งที่แสนยาก เพราะว่าต้องเป็นสภาพธรรมตามปกติที่เกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัย ไม่มีใครสามารถที่จะไม่ให้เห็นในขณะที่การเห็นเกิดขึ้น ไม่มีใครสามารถที่จะยับยั้งธาตุรู้เสียง เวลาที่มีการได้ยินเกิดขึ้น แต่สติสามารถที่จะศึกษาลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างอย่างที่ปรากฏ

ถ. คนที่กำลังจะตาย เขาระลึกถึงพุทโธ ขณะนั้นก็มึสติระลึกไว้ว่า สภาพนั้นก็ไม่ใช่ตัวตน เป็นเพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง เช่นนี้จะเป็นวิปัสสนาหรือเปล่า

ส. เป็นแน่นอน

ถ. เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งที่ปรากฏขึ้น เป็นเพียงธาตุที่คิด

ส. ไม่ได้ห้ามการคิดนึก แต่พร้อมกันนั้น อบรมปัญญาที่จะรู้ในลักษณะของสภาพธรรมใด ๆ แม้แต่การคิดนึกในขณะนั้น ก็รู้ว่าไม่ใช่ตัวตน

ความคิดเป็นสิ่งที่ยับยั้งไม่ได้ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ไปกั้นหรือไปหยุดยั้งความคิดด้วยความเป็นตัวตน แต่จะต้องศึกษา ระลึกไว้ว่า ขณะที่คิดเป็นการรู้ค่า หรือรู้เรื่อง

๖๕๘

ถ. ที่อาจารย์บอกให้ระลึกอยู่เสมอว่า ไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล เรา เขา ที่นี้เวลาที่จะตายจริง ๆ จะปฏิบัติอย่างไรที่จะให้เป็นกุศลก่อนตาย ขอให้อาจารย์ช่วยอธิบายให้ฟังด้วย

ส. เรื่องของกุศล ทำไมควรจะคิดตอนที่ใกล้จะสิ้นชีวิต ขณะนี้ไม่ควรหรือควรทุกขณะ ไม่ต้องรอจนถึงขณะนั้นแล้วจึงควร เรื่องของกุศลทั้งหมดเป็นสิ่งที่ดีงาม ไม่ต้องรอจนถึงก่อนจะสิ้นชีวิต แม้ในขณะนี้ก็ควร ถ้าเป็นไปได้ แต่ข้อสำคัญ เป็นไปได้ได้อย่างใจหรือเปล่า

ทราบ ว่า ควร ไม่อยากจะมีกิเลสเลย แต่กิเลสจะไม่เกิดขึ้นได้ไหม เพียงด้วยการคิดว่าควรเท่านั้น

สติเกิดยากกว่าการหลงลืมสติ เพราะว่ากิเลสสะสมมากเป็นปัจจัยให้หลงลืมสติมากกว่าที่สติจะเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้นเมื่อทราบว่าสิ่งใดควร ก็ไม่รอ ควรเสียตั้งแต่เดี๋ยวนี้ เพราะไม่มีใครทราบว่า ความตายจะเป็นขณะไหน ชั่วขณะจิตต่อไปก็ได้ และจิตในขณะนี้จะเป็นกุศลหรืออกุศลก็แล้วแต่กรรมและการสะสมที่ได้สะสมมาที่จะเกิดขึ้นเป็นไป นี่เป็นเหตุที่ไม่ควรเป็นผู้ประมาทในการเจริญกุศลทุกประการ

ทุกคนทราบว่า สติปัญญาเป็นกุศลที่ประเสริฐยิ่ง เพราะว่าเป็นการอบรมเจริญปัญญาที่จะทำให้รู้แจ้งแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ แต่ว่าวันหนึ่ง ๆ กุศลอื่นก็เกิดได้ง่ายกว่า และมากกว่าสติที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ และเมื่อทราบว่า การที่จะรู้แจ้งแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏนั้นเป็นสิ่งที่แสนยาก เพราะฉะนั้น ก็ไม่ประมาทในการที่จะเจริญกุศลทุกประการ เพื่อที่จะแก้กุศล สร้างเสริมปัญญาให้สามารถที่จะดับกิเลสได้โดยไม่ยากในขณะที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ขณะนี้สภาพธรรมกำลังปรากฏ กำลังเกิดดับด้วย แต่อวิชชาปิดบังทำให้ไม่ประจักษ์ความเกิดดับของสภาพธรรมที่ปรากฏ และเมื่อทราบว่า อวิชชาหมายถึงสภาพความไม่รู้ในขณะนี้ที่กำลังไม่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ซึ่งถ้าขาดการศึกษา คือ การสังเกต น้อมไปที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว ก็ไม่มีเหตุปัจจัยที่จะทำให้ปัญญาขั้นรู้แจ้งแทงตลอดเกิดขึ้นได้เลย และเมื่อไม่สามารถที่จะให้สติเกิดได้ตามความปรารถนา ก็ต้องบำเพ็ญกุศลทุกประการ ทุกโอกาส เพื่อเป็นบารมีให้ถึงฝั่ง คือ การที่สามารถที่จะดับกิเลสได้โดยไม่ยาก หรือว่าเป็นการที่ปัญญาจะเกิดขึ้นรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏและละการยึดถือว่าเป็นตัวตน เพราะว่าได้ขัดเกลา ได้ละคลาย ได้เพิ่มพูนปัจจัยของกุศลที่จะทำให้ถึงฝั่ง คือ การดับกิเลสได้

ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานทุกท่านทราบว่า มีกิเลสมาก ซึ่งก่อนที่จะเจริญสติปัฏฐานคิดว่า กิเลสไม่มาก แต่เมื่อเป็นผู้ละเอียดขึ้นก็เห็นความต่างกันของกิเลสที่สะสมมาว่ามีหลายระดับเหลือเกิน แม้แต่ขณะที่กำลังนั่งเฉย ๆ ยังไม่พูด หรือไม่ได้ทำอกุศลใด ๆ อกุศลก็เกิดแล้วถ้าขณะนั้นกุศลไม่เกิด ถ้าสติไม่เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ขณะนั้นก็เป็นอกุศล ไหลไปสู่อารมณ์ภายนอกด้วยโลภะ และเก็บสภาพของอกุศลธรรมนั้นสะสมเป็นปัจจัยต่อไป ในจิตดวงต่อไป เป็นปัจจัยที่จะให้โลภะ โทสะ โมหะเกิดขึ้นบ่อย ๆ เนือง ๆ เพราะฉะนั้น ขาดการอบรมเจริญกุศลไม่ได้เลย และสำหรับกุศลทั้งหมดที่เจริญ ผู้ที่เห็นคุณค่าของปัญญาที่จะรู้แจ้งแทงตลอดที่จะดับกิเลสได้ ก็ไม่ได้มุ่งหวังผลอื่นเลย นอกจากเพียงเพื่อที่จะละคลายและดับกิเลสได้โดยไม่ยาก แต่ถ้าทำกุศลแล้วมุ่งหวังผลอย่างอื่น กุศลนั้นก็ไม่เป็นบารมีให้ดับกิเลสได้โดยไม่ยาก เพราะว่ายังมีความหวังในสิ่งอื่น แทนที่จะเป็นไปเพื่อการดับกิเลสเป็นสมุจเฉท

ถ. สัตว์ที่กำลังหาที่เกิด ไม่ทราบว่า อยู่ในภูมิไหน

สุ. หมายถึงผู้ที่ต้องเกิดทั้งหมด นอกจากพระอรหันต์เท่านั้น

ถ. คำนี้มาจาก **ขุททกนิกาย** พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเกี่ยวกับการแผ่เมตตา คือท่านตรัสว่า สัตว์ที่มีตัวยาว หรือใหญ่ สั้น หรือปานกลาง ที่เห็นแล้ว

หรือยังไม่ได้เห็น ที่อยู่ใกล้ หรืออยู่ไกล สัตว์ที่เกิดแล้ว หรือสัตว์ที่กำลังหาที่เกิด ผู้ที่ยังไม่ได้บรรลุปะระอรหันต์ ก็หมายความว่าเกิดแล้ว แต่ที่กำลังหาที่เกิด หมายความว่าอะไร

ส. เหมือนกัน เป็นคำพูดที่แสดงซ้ำ ย้ำให้เข้าใจว่า ผู้ที่เกิดแล้ว และยังไม่ได้บรรลุดุคคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ คือ ถ้าเกิดแล้ว เมื่ออบรมปัญญาจนกระทั่งบรรลุดุคคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ ก็ไม่ต้องเกิดอีก แต่สำหรับผู้ที่เกิดแล้ว และยังไม่บรรลุดุคคุณธรรม ก็กำลังหาที่เกิด

ถ. ผู้ที่เกิดแล้วดำรงชีวิตอยู่ แต่ยังไม่บรรลุดุคคุณธรรม ก็คือ กำลังหาที่เกิด

ส. หมายความว่า เป็นผู้ที่ยังจะต้องเกิดอีก

คามิกะ คำว่า สัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด บาลีว่า สัมภเวสี

ส. ข้อความใน **สิงคาลกสูตร** ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงหน้าที่ของ มารดาบิดาต่อบุตร และหน้าที่ของบุตรต่อมารดาบิดา ถ้าไม่ใช่ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ท่านอาจจะคิดว่า ท่านมีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาต่อบุตรธิดา หรือต่อมารดาบิดาของท่านมาก แต่ถ้าอบรมเจริญสติปัฏฐานแล้ว จะทราบลักษณะที่ต่างกันของกุศลธรรมและอกุศลธรรม

ถ้าท่านมีความเมตตาต่อบุตรธิดาเสมอกับคนอื่นในบ้าน เช่น ขณะใดที่อยากจะให้บุตรธิดามีความสุข ความสะดวกสบายในการบริโภคอาหาร ในการที่จะได้ รสอาหารต่าง ๆ ที่ประณีต ท่านมีความรู้สึกอย่างนั้นกับคนอื่นในบ้านที่ไม่ใช่บุตรธิดา โดยเสมอกันอย่างนั้นหรือไม่ ถ้าเป็นความเสมอกัน ก็เป็นกุศล แต่ถ้ามีความรักใคร่ ผูกพันพอใจเป็นพิเศษในบุตรธิดายิ่งกว่าบุคคลอื่นในบ้านซึ่งไม่ใช่บุตรธิดา ก็แสดงว่า ในขณะนั้นต้องมีสภาพของโลภมูลจิตซึ่งเป็นความผูกพันในบุตรธิดา เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เป็นกุศลอันแท้จริง

เมื่อทราบอย่างนี้ ทำอย่างไรจึงจะลดความผูกพันในบุตรธิดา หรือว่าในมารดา บิดาซึ่งเป็นอกุศล และก็เพิ่มธรรมที่เป็นกุศลยิ่งขึ้น ซึ่งถ้าสติไม่เกิดและปัญญาไม่รู้ ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมและ

รูปธรรมเท่านั้น หาความเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลไม่ได้ ก็ไม่มีหนทางที่จะดับความผูกพันในมารดาบิดา ในบุตรธิดาซึ่งเป็นอกุศล และก็เจริญธรรมที่เป็นกุศล คือ ความเมตตา กรุณา เสมอกันกับบุคคลอื่นได้

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ธรรมทั้งหมดที่เป็นฝ่ายกุศลจะเจริญออกงามไปพลอยยิ่งขึ้น ก็ด้วยการเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน และปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมยิ่งขึ้น

ขอล่าวถึงข้อความใน **สิงคาลกสูตร** ต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา อันศิษย์พึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยลูกขึ้นยืนรับ ๑ ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้ ๑ ด้วยการเชื้อฟัง ๑ ด้วยการปรนนิบัติ ๑ ด้วยการเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ ๑ ฯ

ถ้าไม่ได้กระทำกิจอย่างนี้ ขณะนั้นก็ใช่ว่าเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น สภาพของกุศลที่จะเกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตประจำวันต่อบุคคลทั้งหลายตามหน้าที่นั้น เป็นไปได้ เพราะว่าท่านจะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นอยู่เสมอโดยสถานต่าง ๆ หรือโดยทิศต่าง ๆ ซึ่งการประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้น แล้วแต่ว่าจิตในขณะนั้นเป็นกุศลหรืออกุศล

สำหรับกิจที่บุคคลควรจะทำประพฤติปฏิบัติต่ออาจารย์ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้เป็นทิศเบื้องขวา หมายความว่าควรรับทักษิณาทาน คือ ของที่ควรให้ท่านด้วยความเคารพ ศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ด้วยสถาน ๕ คือ

ด้วยลูกขึ้นยืนรับ ๑

ในขณะนั้นเป็นกุศลหรือเปล่า ความอ่อนน้อม ตรงกันข้ามกับความหยาบ กระด้าง ความสำคัญตน ความถือตน ถ้าสติไม่เกิดจะรู้สภาพของจิตในขณะนั้นใหม่ว่าเป็นอย่างไร แต่ถ้าสติเกิด สามารถจะรู้ลักษณะของสภาพของจิตที่ละเอียดยิ่งเกิดดับสลับกันได้ บางครั้งเป็นกุศล บางครั้งก็เป็นอกุศลอย่างรวดเร็ว

ถ. เรื่องอาจารย์กับศิษย์ หรือครูกับศิษย์ ในทางธรรมแล้วเป็นสิ่งที่ดีมาก การปฏิบัติดีมาก แต่ตามความเป็นจริง คนสมัยนี้ไม่ว่าศิษย์หรืออาจารย์ มักจะเห็นแก่ อามิสมากกว่า เห็นแก่ตัวมากกว่า รู้สึกว่าไม่ตรงกับพระไตรปิฎก

ฐ. เรื่องของบุคคลอื่นจะเป็นอย่างไร ไม่สำคัญ แต่เรื่องของบุคคลที่อบรม เจริญกุศลที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ และศึกษา สังเกต สำเนียงจิตใจของตนเองว่า เป็นกุศลหรืออกุศล และประพฤติในสิ่งที่เป็นกุศล นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญกว่า ส่วนบุคคลอื่นจะเป็นอย่างไร ก็เป็นเรื่องที่แต่ละคนสะสมมาที่จะต้องเป็นอย่างนั้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา อันศิษย์บำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕ คือ แนะนำดี ๑ ให้เรียนดี ๑ บอก ศิษย์ด้วยดีในศิลปวิทยาทั้งหมด ๑ ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง ๑ ทำความป้องกัน ในทิศทั้งหลาย ๑

ข้อที่ว่า แนะนำดี หมายความว่าถึงในการดำเนินชีวิตด้วย ไม่ใช่เพียงแต่ให้วิชา ความรู้เท่านั้น เพราะถ้ามีแต่เพียงวิชาความรู้ที่เป็นอาชีพ แต่ขาดความประพฤติหรือ การดำเนินชีวิตที่ดี ที่ถูกต้อง ความรู้ในวิชาอาชีพก็อาจจะนำมาซึ่งความเสื่อมหรือ ความพินาศได้

บอกศิษย์ด้วยดีในศิลปวิทยาทั้งหมด

ในสมัยก่อนได้ทราบว่ามีอาจารย์ที่ทวนหวนความรู้ แต่ถ้าเป็นในทางธรรมแล้ว จะเห็นได้ว่า การที่แต่ละบุคคลจะสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ได้นั้น แสนยาก ไม่จำเป็นที่จะต้องมีการทวน หรือว่ามีการไม่ปรารภนาให้บุคคลอื่นได้ รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะถึงแม้ว่าจะรู้หนทาง แต่การปฏิบัติจริง ๆ ที่จะ ดำเนินไปจนกระทั่งสามารถที่จะประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมและดับกิเลสได้ จริง ๆ นั้น แสนยาก ซึ่งถ้าใครเจริญได้ ก็เป็นสิ่งที่ควรอนุโมทนาอย่างยิ่ง เพราะว่าเป็น สิ่งที่ยากจริง ๆ เพราะฉะนั้น สำหรับในเรื่องของธรรม ก็ไม่เหมือนกับเรื่องของทางโลก

ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง

นี่ก็เช่นเดียวกัน แต่ละท่านสะสมมาที่จะมีความสามารถเป็นเลิศ หรือว่าเป็นพิเศษในแต่ละด้าน ซึ่งทุกท่านก็ควรที่จะสนับสนุนร่วมกันที่จะให้แต่ละบุคคลได้มีความสามารถที่ดีเด่นจริง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่พระศาสนา เพราะว่าบุคคลเดียวไม่สามารถที่จะเป็นผู้เลิศได้ในทุกทาง

ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

การที่ครูอาจารย์แนะนำในสิ่งที่ดี ทั้งในทางอาชีพหรือในทางการดำเนินชีวิต ก็ย่อมเป็นเหตุให้ศิษย์ได้รับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ซึ่งเนื่องมาจากการให้วิชาความรู้ของครูอาจารย์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ การที่ครูอาจารย์ให้ความรู้แก่ศิษย์ จึงเป็นการทำการป้องกันในทิศทั้งหลาย ไม่ให้ได้รับภัยจากทิศทั้งหลาย ไม่ว่าศิษย์จะไปสู่ที่ใดก็ตาม

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา อันศิษย์บำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ ทิศเบื้องขวานั้น ชื่อว่าอันศิษย์ปกปิดให้เกษมสำราญ ให้ไม่มีภัยด้วยประการฉะนี้ ฯ

นี่เป็นชีวิตปกติประจำวันของแต่ละท่าน ซึ่งข้ามไม่ได้ในหน้าที่ต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติต่อทิศต่าง ๆ ไม่ใช่ว่าทรงแสดงไว้ แต่ว่าชีวิตตามความเป็นจริงของท่าน ท่านไม่ขัดเกลา ไม่เจริญกุศลให้ยิ่งขึ้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง อันสามีพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยยกย่องว่าเป็นภรรยา ๑ ด้วยไม่ดูหมิ่น ๑ ด้วยไม่ประพฤตินอกใจ ๑ ด้วยมอบความเป็นใหญ่ให้ ๑ ด้วยให้เครื่องแต่งตัว ๑ ฯ

นี่เป็นทิศอีกทิศหนึ่ง ไม่ว่าท่านจะอยู่ ณ ที่ใด มีทิศเบื้องหน้า มีทิศเบื้องขวา มีทิศเบื้องหลัง ผู้ที่อยู่ร่วมกับท่าน ถ้าท่านไม่อบรมเจริญกุศล อกุศลธรรมก็จะเพิ่มพูนมากขึ้น แต่ถ้าท่านประพฤตินทางที่ถูก ในทางที่เป็นกุศล ก็ย่อมจะทำให้ขัดเกลา กิเลสได้ยิ่งขึ้น เช่น ทิศเบื้องหลังของสามมี คือ ภรรยา คงจะไม่ใช้ทิศที่ไม่สำคัญ เพราะว่าต้องอยู่ร่วมกันไปในสังสารวัฏฏ์ที่ยาวนาน แต่ละภพ แต่ละชาติ ไม่ว่าท่านจะเกิดเป็นใคร จะมีกี่ทิศแวดล้อม ท่านก็ต้องประพฤตินในสิ่งที่ควรต่อทิศต่าง ๆ เหล่านั้นด้วย

ในพระไตรปิฎก พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ภรรยา คือ ผู้ที่บุรุษเลี้ยง เป็นทิศเบื้องหลัง เพราะว่าเป็นผู้ที่ตามหลังสามี ซึ่งสามีก็ต้องบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ

ด้วยยกย่องว่าเป็นภรรยา ๑

วิธีที่จะยกย่องทำอย่างไร ทั้งกาย ทั้งวาจา ไม่ลืมที่จะต้องมีกายวาจาที่เป็น การยกย่องภรรยาด้วย ด้วยคำพูดที่อ่อนหวาน ใช้คำที่ยกย่อง ไม่ให้รู้สึกน้อยใจ หรือ กระทบกระเทือนใจ หรือว่าเป็นที่อับอายขายหน้าต่อบุคคลอื่น และด้วยไม่ดูหมิ่น

นี่เป็นสิ่งที่สำคัญ

ในอรรถกถามีเรื่องหนึ่งใน **นิบาตชาดก** ซึ่งมีเนื้อความว่า

มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่งได้หญิงชดสน ซึ่งเก็บพุทราขายเลี้ยงชีพคนหนึ่ง มาเป็นอัครมเหสี อยู่มาวันหนึ่งมีผู้นำพุทราไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินก็ รับพุทรานั้นไปเสวย แต่ขณะที่กำลังเสวยอยู่นั้น อัครมเหสีคนนั้นก็ได้ทูลถามขึ้นเป็น เชิงสัพยอกว่า

ลูกอะไรสีแดง ๆ ที่พระองค์เสวยนี้

พอพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงฟังคำว่า ลูกอะไรแดง ๆ เท่านั้น ก็ทรงพิโรธ และ ตรัสตอบด้วยคำที่ดูถูกดูหมิ่นต่อชาติตระกูลของอัครมเหสีว่า

ไม่รู้หรือว่า ลูกแดง ๆ นี้แหละเป็นลูกพุทรา ที่เจ้าเก็บขายเมื่อเป็นเด็กหัวกร้อน อยู่โน้น มาบัดนี้ลืมเสียแล้ววี เราเลี้ยงเจ้าอีกต่อไปไม่ได้แล้ว

นี่เป็นชีวิตปกติประจำวัน อาจเกิดกับใครในวันไหน ขณะไหนก็ได้ แล้วแต่กิเลสที่ได้สะสมมาเป็นปัจจัยที่จะให้เกิดขึ้น

ขณะนั้นพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายได้เสวยพระชาติเป็นพระราชาครูของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น อยู่ในที่ใฝ่นั้นด้วย ได้ทูลเตือนขึ้นว่า

ข้าแต่มหाराชาเจ้า เมื่อพระองค์ทรงยกย่องให้เป็นอัครมเหสีแล้ว ก็เป็นอันว่าพระองค์ได้ทรงยกย่องให้มีฐานะสมควรแก่พระองค์แล้ว ไม่ควรดูถูกดูหมิ่นเช่นนี้พระเจ้าข้า

ซึ่งคำทูลของพระราชาครูนั้น ทำให้พระเจ้าแผ่นดินรู้สึกพระองค์ว่าผิด จึงได้ทรงขอขมาต่ออัครมเหสีนั้น แล้วไม่ทรงดูถูกดูหมิ่นด้วยชาติตระกูล ยศ ศักดิ์ สมบัติ บริวาร ความรู้ และคุณธรรมอีกต่อไป

นี่เป็นชีวิตประจำวัน ซึ่งจะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างไร ก็แล้วแต่การสะสมของกุศล และอกุศล

๖๕๙

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง อันสามีบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน ๕ คือ จัดการงานดี ๑ สงเคราะห์คน ข้างเคียงของสามีดี ๑ ไม่ประพฤตินอกใจสามี ๑ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ ๑ ขยัน ไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง ๑ ฯ

นี่เป็นสภาพของธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ภรรยาใดจะ อนุเคราะห์สามีด้วยสถาน ๕ คือ

จัดการงานดี

นั่นก็เป็นเพราะการสะสมอุปนิสัยปัจจัย ที่จะก่ออุบลบุคคลที่ใกล้ชิดให้ได้รับ ความสะดวกสบาย

และ สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี

คนข้างเคียงหมายความว่าถึงญาติ หรือมิตรสหายของสามี ขณะนั้นถ้าสติไม่เกิด จะรู้ไหมว่า เป็นผู้ที่สงเคราะห์ หรือไม่สงเคราะห์ในญาติ ในบุคคลที่ใกล้ชิด ซึ่งการที่จะดับกิเลสได้ ไม่ใช่ว่าโดยไม่รู้อะไรเลยตามปกติตามความเป็นจริง แต่ทุกขณะของการกระทำและคำพูดที่จะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างไร เป็นความจริง เป็นสภาพธรรม ซึ่งสติจะต้องเกิดพร้อมกับการดำเนินชีวิตเป็นปกติจึงจะรู้ได้ว่า สภาพธรรมทั้งหมดแต่ละ ขณะ แม้แต่กุศล หรืออกุศลใด ๆ ก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ้าชีวิตจริงของท่านเป็นอย่างนี้ และสติก็ไม่เกิดเลย แต่คอยที่จะไปทำจิตให้สงบในสถานที่หนึ่งสถานที่ใด โดยหวังที่จะให้รู้ลักษณะเฉพาะบางนามธรรม บางรูปธรรมในขณะที่จิตกำลังสงบเท่านั้น และก็กลับมาเป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตปกติใน

ชีวิตประจำวันของท่านตามความเป็นจริง แต่ก็ยังไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมในชีวิตประจำวัน จะสามารถดับกิเลสได้อย่างไร

เนื่องจากว่าชีวิตประจำวัน เป็นปัจจัยของโลกะ ของโทสะ ของโมหะ ของมัจฉริยะ ของริษยา ของความเมตตา ของความกรุณา ของสภาพธรรมแต่ละอย่างที่แตกต่างกันสะสมมา ซึ่งเกิดขึ้นปรากฏตามความเป็นจริง ถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึก รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงตามปกติในชีวิตประจำวัน ย่อมไม่สามารถที่จะรู้แจ้งว่า สภาพธรรมทั้งหลายเหล่านั้นหาใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนใด ๆ ไม่

เพราะฉะนั้น การที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม ต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรม ที่ปรากฏโดยละเอียดจริง ๆ โดยทั่วจริง ๆ ไม่ว่าสภาพธรรมนั้นจะเป็นกุศลหรือเป็นอกุศลอย่างวิจิตร อย่างประณีตเพียงใดก็ตาม แม้แต่เวทนา ความรู้สึก ก็อาจจะเกิด สลับสับสนจนเกือบจะแยกไม่ออกเลยว่า เวทนาในขณะนั้นเป็นกุศลหรือเป็นอกุศลอย่างไร และเมื่อสภาพของเวทนานั้นดับหมดไปแล้ว แม้ว่าจะตามใคร่ครวญถึง ลักษณะของเวทนานั้น ก็ไม่สามารถที่จะบอกได้ว่า เวทนาขณะนั้นเป็นกุศลหรืออกุศลอย่างไรกันแน่

ที่เป็นอย่างนี้ ก็เพราะเหตุว่าสติไม่ได้ระลึกถึงรู้ลักษณะของสภาพธรรมตรงใน ขณะที่สภาพธรรมนั้นกำลังปรากฏ และยังขาดการศึกษา การสังเกต การสำเนียง รู้จริง ๆ ว่า เวทนาใดเป็นกุศล เวทนาใดเป็นอกุศล เพราะแม้แต่เวทนาก็ต้องเป็นไปกับ กุศลจิตและอกุศลจิต

ถ. สมมติว่า เรามีความสุขจากการกินอยู่หลับนอน หรืออะไรก็ได้แต่ร่างกายสบาย จิตใจผ่องใส ถ้าหากขณะนั้นไม่มีสติระลึกได้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นเพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง อย่างนี้ก็เป็นอกุศลใช่ไหม

ส. ถ้าความรู้สึกนั้นไม่ประกอบด้วยความผ่องใสที่เป็นกุศลจิต ในทาน ในศีล ในภาวนา ในขณะนั้นต้องเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ สังเกตได้ว่า เวทนาประเภทไหนเกิดมาก ถ้าไม่สังเกตเลย ก็หมายความว่าเต็มไปด้วยความไม่รู้ และยึดถือความรู้สึกต่าง ๆ ว่า เป็นเรา เป็นตัวตน

ในวันหนึ่ง ๆ ความรู้สึกมีมากมายเหลือเกิน แต่ขาดความสังเกตที่จะรู้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพความรู้สึกแต่ละอย่างที่เกิดขึ้น บางครั้งเป็นกุศล บางครั้งเป็นอกุศล แต่ส่วนมากเป็นอกุศล เพราะว่าอกุศลธรรมย่อมมีปัจจัยเกิดขึ้นบ่อยกว่ากุศลธรรม เป็นต้นว่า ความยินดีพอใจที่ได้เห็นดอกไม้สวย ๆ เป็นธรรมดาในชีวิตใช้ใหม่ เป็นความรู้สึกดีใจ เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ยับยั้งไม่ได้เลยที่จะไม่ให้อกุศลธรรมเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย

เพราะฉะนั้น หนทางเดียวที่จะกั้นกระแสของอกุศลได้ คือ ระลึก ศึกษา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ช่วงขณะนั้นเป็นกุศลที่กำลังรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ และลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏให้รู้ส่วนมากก็จะเป็นอกุศลมากกว่ากุศล

บางท่านตั้งใจว่า จะไม่มุสาเลย เป็นความตั้งใจที่เป็นกุศล แต่เวลามีเหตุการณ์เกิดขึ้น มุสาแล้ว สติเกิดขึ้นรู้ด้วยว่า ขณะนั้นเป็นอกุศลที่มุสา แต่ถ้าไม่มุสา ก่อนที่จะมุสา สภาพของจิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ถ้าสติไม่เกิดก็ไม่รู้ แต่ให้ทราบว่าเป็นอกุศล หลั่งไหลไปสู่อารมณ์ที่ปรากฏตลอดเวลา ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่เป็นอกุศลที่เบา ที่อ่อน ที่ไม่มีกำลังแรง เพราะฉะนั้น อาการของความเศร้าหมองในสภาพที่เป็นอกุศลก็ไม่ปรากฏ

ถ. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน อาจารย์บรรยายไม่บ่อย ได้ฟังน้อยมาก อยากจะให้อาจารย์บรรยายให้บ่อยเหมือนกับนามรูปอื่น ๆ

ส. เพราะฉะนั้น ไม่อยากที่จะให้ลืมการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมในชีวิตประจำวัน สติปัฏฐานไม่ใช่เป็นนามธรรมและรูปธรรมอื่น แต่ขณะนี้ เดียวนี้ ขณะที่กำลังพูด กำลังคุย กำลังอ่านหนังสือ หรือกำลังไปเที่ยว กำลังรื่นเริงสนุกสนานด้วยประการใดก็ตาม หรือว่ากำลังกระทำกิจการงานอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งหมดเป็นสติปัฏฐาน และเป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ

ถ้าไม่กล่าวถึงชีวิตประจำวัน ก็ดูเหมือนว่า สติปัฏฐานต้องไปรู้อื่น ซึ่งไม่ใช่ นามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ แต่เพราะว่าสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลทั้งหมด จึงต้องกล่าวถึงชีวิตประจำวันของแต่ละคนตามความเป็นจริง เพื่อที่จะไม่ให้สติหลงลืม แต่ให้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมแต่ละขณะตามความเป็นจริง

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง อันสามีบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ ทิศเบื้องหลังนั้น ชื่อว่าอันสามีปกปิดให้เกษมสำราญ ให้ไม่มีภัย ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ในยุคนี้อธิบายว่า ปัญหาครอบครัวจะมีมาก แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็คงจะช่วยลดปัญหาลงได้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร มิตรผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย อันกุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยการให้ปัน ๑ ด้วยเจรจาถ้อยคำเป็นที่รัก ๑ ด้วยประพฤติประโยชน์ ๑ ด้วยความเป็นผู้มีตนเสมอ ๑ ด้วยไม่แก่งกล่าวให้คลาดจากความจริง ๑ ฯ

มิตรหรือเพื่อนนี้ขาดไม่ได้ เพราะฉะนั้น แต่ละท่านก็ต้องเป็นผู้กระทำกิจของมิตรต่อบุคคลอื่นได้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า มิตรเป็นทิศเบื้องซ้าย เพราะว่ามีตรเป็นผู้ที่ช่วยเหลือได้ในขณะที่มีกิจธุระจำเป็นต่าง ๆ เพราะถ้ามีมือขวามือเดียวก็คงทำกิจการงานไม่ถนัด หรือไม่สำเร็จไปด้วยดีตามความประสงค์ เพราะฉะนั้น แต่ละคนจะขาดมิตร คือ ผู้ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลอุปการะกันไม่ได้

ข้อความที่พระผู้มีพระภาคให้บำรุงมิตรด้วยสถาน ๕ คือ

ด้วยการให้ปัน ๑

เมื่อมีผู้ให้ ก็ต้องมีผู้รับ ถ้าขาดการให้การรับ ก็คงจะเป็นมิตรกันยาก ซึ่งการให้ก็มีหลายประการ ไม่ใช่ให้แต่วัตถุสิ่งของเท่านั้น สำหรับการรับก็เช่นเดียวกัน บางท่านอาจจะไม่ทราบว่า การที่ท่านไม่รับของของใครเลยนั้น เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล

เคยเป็นผู้คิดที่จะไม่รับของของใครเลยบ้างไหม ดูเหมือนว่าเป็นกุศล แต่ในโลกนี้จะมีการให้ได้อย่างไรถ้าไม่มีการรับ และเมื่อคนหนึ่งคิดเสียแล้วว่าจะไม่รับ คนอื่นจะให้ไหม ก็ให้ไม่ได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของการรับ ถ้าท่านผู้หนึ่งผู้ใดคิดที่จะไม่รับของของใครเลย ในขณะนั้นขอให้พิจารณาสภาพของจิตใจว่า เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล เพราะอะไรจึงไม่รับ มีความสำคัญตนหรือไม่ในขณะที่ไม่รับ หรือเป็นไปด้วยความเมตตากรุณาในบุคคลอื่น ไม่อยากให้เกิดร้อน ซึ่งคนที่เดือดร้อนก็คงจะไม่ให้ แต่จะเป็นฝ่ายรับ เพราะฉะนั้น คนที่จะให้ก็คงไม่เดือดร้อนจึงให้ได้ แต่ขณะที่ท่านไม่พร้อมที่จะรับอะไรของใครเลย ในขณะนั้นเป็นกุศล หรือว่าเป็นอกุศล

เรื่องของอกุศล ถ้าไม่รู้ตามความเป็นจริงแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะขัดเกลาออกได้ เพราะไม่เห็นว่าเป็นอกุศล แต่สภาพของความถือตน สำคัญตน หรือความเป็นผู้ที่มีมานะจะรู้ได้อย่างไรถ้าสติไม่เกิดขึ้นในขณะนั้นว่า สภาพของจิตเป็นเพราะอะไรที่ทำให้ไม่รับ ซึ่งถ้ารับก็จะเป็นปัจจัยให้ผูกไมตรีซึ่งกันและกันได้ เพราะฉะนั้น ควรจะรับไหม ทำให้คนอื่นสบายใจด้วยในการที่รับของ ๆ เขา ที่เขาคิดว่าจะเป็นประโยชน์กับท่าน มีความเป็นเพื่อนต่อกัน เพราะเป็นผู้ที่มีตนเสมอกัน คือ รับบ้าง ให้บ้าง ตามควรแก่โอกาส ไม่ใช่เป็นผู้สูงกว่าเสมอ โดยการเป็นเพียงแต่ผู้ให้ แต่ไม่ใช่ผู้รับ

ใน **อสังกัปปทานชาดก เอกนิบาต** แสดงถึงเรื่องที่ท่านผู้ฟังอาจจะคิดว่า เล็กน้อย แต่ถ้าท่านพิจารณาเนื้อความแม้ว่าเป็นธรรมเล็กน้อย ก็จะเป็นประโยชน์สำหรับการที่จะศึกษารู้ลักษณะของสภาพจิตของท่านเองว่า ควรที่จะขัดเกลาอย่างไร

เรื่องมีว่า

ในครั้งที่พระเจ้าผู้มียศพระภาคเสวยพระชาติเป็นสังขเศรษฐี ในกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ มีสมบัติ ๔๐ โกฏิ ในสมัยนั้น ท่านพระเทวทัตเกิดเป็นปิลียเศรษฐี ในกรุง

พาราณสี มีสมบัติ ๘๐ โกฎิเหมือนกัน เศรษฐีทั้งสองนั้นเป็นสหายทั้งที่ไม่เคยเห็นกันเลย ต่อมาภายหลังมีภัยใหญ่เกิดขึ้นกับปิลียเศรษฐี ท่านเกิดยากจน ปิลียเศรษฐีก็ได้พาภรรยาไปหาสังขเศรษฐี ซึ่งสังขเศรษฐีก็ได้ต้อนรับด้วยความยินดี ให้ที่พักที่อยู่ที่พักอาศัยเป็นที่สบายทุกอย่าง พอล่วงไปได้ ๓ วัน ท่านสังขเศรษฐีก็ได้ถามท่านปิลียเศรษฐีว่า การที่มาครั้งนี้ด้วยประสงค์อะไร ปิลียเศรษฐีได้บอกว่า จะมาขอพึ่งเพราะเหตุว่าทรัพย์สมบัติของตนพินาศหมดแล้ว สังขเศรษฐีก็เต็มใจมอบทรัพย์ให้ ๘๐ โกฎิ พร้อมทั้งสมบัติอื่น ๆ และผู้คนบริวารเป็นอันมาก ปิลียเศรษฐีก็ได้กลับไปอยู่ที่กรุงพาราณสี และได้ตั้งตัวได้ เป็นมหาเศรษฐีขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาอีกนาน ก็มีเหตุการณ์ที่ทำให้สังขเศรษฐีนี้ยากจนลง ท่านก็คิดว่าปิลียเศรษฐีคงจะช่วยเหลือท่านบ้าง คงจะไม่ทิ้งท่าน เพราะเหตุว่าท่านได้เคยอุปการะปิลียเศรษฐีไว้มาก ท่านก็ได้พาภรรยาไปที่กรุงพาราณสี แต่ว่าได้ให้ภรรยาพักรออยู่ที่ศาลานอกกรุงก่อน และท่านก็ได้ไปหาปิลียเศรษฐี แต่ว่าปิลียเศรษฐีไม่ต้อนรับปราศรัยท่าน ถามเพียงคำเดียวว่า มาเพื่อประสงค์อะไร ซึ่งสังขเศรษฐีก็ได้ตอบว่า มาเยี่ยม ปิลียเศรษฐีก็ถามว่า พักที่ไหน สังขเศรษฐีก็ตอบว่า ยังไม่มีที่พัก ปิลียเศรษฐีก็บอกเลยว่า ไม่มีที่จะให้พัก และได้ให้ผู้คนจัดข้าวสาร ๔ ทะนาน เป็นเสบียงให้ไปหุงต้มกินเอง และก็เชิญไปที่อื่น อย่าได้กลับมาหาอีก

ซึ่งความจริงในวันนั้น ปิลียเศรษฐีมีข้าวสารขึ้นฉางถึงพันเกวียน ไม่ควรที่จะให้ข้าวสารแก่เพื่อนเพียง ๔ ทะนานเท่านั้น เมื่อข่าวไพร่คนนั้นได้นำข้าวสาร ๔ ทะนานไปห่อขายผ้าให้สังขเศรษฐี ก็ได้กระซิบบอกสังขเศรษฐีว่า สหายของท่านเป็นคนอกตัญญูเสียแล้ว

ฝ่ายสังขเศรษฐีจึงคิดว่า เราควรจะรับข้าวสาร ๔ ทะนานนี้หรือไม่ ครั่งคิดอย่างนี้แล้ว ก็คิดต่อไปว่า ถ้าเราไม่รับข้าวสาร ๔ ทะนาน ก็ได้ชื่อว่า เราทำลายความเป็นมิตรก่อนเขา คนโง่เขลาทั้งหลายย่อมเสียความเป็นมิตรกัน เพราะไม่รับของเล็กน้อยที่มีตรให้ คิดแล้วก็รับข้าวสาร ๔ ทะนานไป แล้วได้กลับไปหาภรรยา

ซึ่งภรรยาก็เสียใจร้องไห้เมื่อได้ทราบเรื่อง แล้วกล่าวว่า รับข้าวสาร ๔ ทะนานนี้มาทำไม ข้าวสาร ๔ ทะนานนี้ จะสมกับเงิน ๘๐ โกฎิของเราแล้วหรือ สังขเศรษฐีก็

ได้ปลอบว่า ที่รับข่าวสาร ๔ ทะนานนี้มา ก็เพื่อที่จะรักษาความเป็นมิตรของฝ่ายเราไว้ ด้วยคิดว่า ความเป็นมิตรของคนไม่มีปัญญาย่อมเสียไป เพราะไม่รับของเล็กน้อย

บ่าวไพร่ของสังขเศรษฐีที่สังขเศรษฐีให้กับปิลียเศรษฐีไป ได้ทราบข่าว ก็ได้รับสังขเศรษฐีไปพักที่บ้าน ประณิบัติรับใช้ด้วยข้าวปลาอาหารที่ประณีต แล้วได้พากันไปร้องทุกข์ต่อพระเจ้าพาราณสี พระเจ้าพาราณสีตรัสให้เศรษฐีทั้งสองไปเฝ้าทรงซักถาม เมื่อทรงทราบแล้ว ก็ได้ถอดปิลียเศรษฐีออกจากตำแหน่ง ให้บริพัตรพยับสมบัติทั้งหมดให้แก่สังขเศรษฐี ซึ่งสังขเศรษฐีก็รับเฉพาะเงิน ๔๐ โกฏิ กับบ่าวไพร่ซึ่งเป็นของตนเท่านั้น นอกนั้นก็คืนให้กับปิลียเศรษฐี แล้วท่านก็ได้กลับไปตั้งตัวเป็นเศรษฐีที่กรุงราชคฤห์จนสิ้นอายุ

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ต้องมีความอดทนเพียงไรสำหรับสังขเศรษฐีที่จะรับข่าวสาร ๔ ทะนานแทนเงิน ๔๐ โกฏิ แต่เป็นกุศลจิตที่คิดอย่างนั้น เพราะฉะนั้น แต่ละท่านจะเห็นได้ว่า บางท่านมีเพื่อนน้อย บางท่านมีเพื่อนมาก เพราะอะไร เพราะกุศลจิตหรืออกุศลจิต ถ้าเห็นความสำคัญของเพื่อน เพราะว่าท่านมีจิตใจดี ท่านก็มีมิตรสหายมาก แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่เอาเปรียบ หรือว่ามีกริยาถือตัว ไม่ทำตัวเสมอกับเพื่อนฝูง ขาดความเมตตา ท่านก็จะมีเพื่อนน้อย เพราะว่าท่านขาดไมตรี ขาดความอดทน และประกอบด้วยมานะที่ไม่กระทำตนเสมอกับบุคคลอื่นด้วย

ด้วยเจรจาถ้อยคำเป็นที่รัก ๑

คำพูดสำคัญใหม่ เป็นเพื่อนกัน แต่ถ้าใช้ถ้อยคำผิดชนิดเดียว โกรธเสียแล้ว ไม่เป็นเพื่อนเสียแล้ว นี่เป็นชีวิตจริง ๆ และขณะนั้นจะเป็นกุศลหรืออกุศลอย่างไร สติก็จะต้องระลึกรู้ตามความเป็นจริง อย่าข้ามไปที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม บรรลุนิพพานโดยไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง

ถ้าท่านจะเป็นผู้ที่กล่าววาจาที่ไม่ไพเราะนั่นเอง ก็เป็นเพราะเหตุปัจจัย หรือท่านอาจจะได้ยินคำจากเพื่อนซึ่งเป็นคำหยาบคาย ทำให้รู้สึกระคายหู ทอนกำลังความรักหรือความสนิทสนมรักใคร่ที่มีต่อกัน ซึ่งไม่น่าจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไปได้เลย ในขณะนั้น ก็เป็นชีวิตจริง ที่สติจะต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ นั้นแหละ

จนกว่าปัญญาจะรู้ชัดจริง ๆ ว่า แม้ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
ตามปกติตามความเป็นจริง

๖๖๐

ขณะนี้สภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เกิดดับ สืบต่อกันเร็วมาก ความไม่รู้คั่นอยู่ แทรกอยู่ กำลังเห็น ความไม่รู้มี คั่นอยู่ แทรกอยู่ แม้วก่อนจะคิด กำลังเห็นขณะนี้ยังไม่ได้คิดอะไรเลย เวลานี้เห็นยังไม่ได้คิด ความไม่รู้แทรกอยู่แล้ว ทั้ง ๆ ที่กำลังเห็นก็ดูเสมือนว่าได้ยินด้วย

เพราะฉะนั้น การเกิดดับสืบต่อของสภาพนามธรรมและรูปธรรมเร็วมาก เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็ว และแทรกความรู้ไว้ทุกทวาร ฉันทะ ผู้อบรมเจริญสติปัฏฐานก็ แทรกสติ แทรกปัญญาที่จะเป็นความรู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ตามปกติ เป็นปกติ ไม่ผิดปกติเลย

กำลังเห็น ก่อนที่จะคิดมีความไม่รู้ ก็เปลี่ยนเป็น กำลังเห็น ระลึก ศึกษา เพื่อที่จะรู้ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แทรกความรู้แทนความไม่รู้ และก็ เป็นปกติในชีวิตประจำวัน จนกว่าจะเป็นความรู้ที่คมกล้าขึ้น จนสามารถที่จะประจักษ์ความขาดตอนของลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะทางมโนทวารได้

เวลานี้ตามความเป็นจริง ทางมโนทวารเกิดขึ้นทางปัญจทวารที่เห็น ที่ได้ยิน ที่ได้กลิ่น ที่ได้รส ที่ได้สัมผัสถูกต้อง แต่อาการของมโนทวารไม่ปรากฏ

กำลังเห็น สี่ที่ปรากฏทางตาไม่ได้ดับเลย มโนทวารแทรกตอนไหน คั่นตอนไหน ไม่ปรากฏ แต่ว่าตามความเป็นจริง มโนทวารวิจิตรเกิดขึ้นรู้อารมณ์ต่อจากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายทุกครั้ง ไม่ว่าทางตาเห็นสีเกิดขึ้นแล้วดับไป จะต้องมโนทวารเกิดรับรู้สื่อนั้นต่อจากทางปัญจทวารทุกครั้ง แต่เวลานี้ การเห็นดูเสมือนว่าไม่ได้ดับเลย มโนทวารวิจิตรจะแทรกอยู่ระหว่างจักขุทวารวิจิตรที่กำลังเห็นทางตามากสักเท่าไร ก็ไม่ปรากฏเลย เพราะฉะนั้น ไม่ใช่การประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะขาดตอนกันจริง ๆ ที่จะปรากฏว่า หาความเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏไม่ได้ นี่ต้องเป็นปัญญาที่ได้อบรมแล้ว ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อค่อย ๆ อบรมไป แต่ถ้าไม่มีการอบรมเลย ก็ไม่มีวันที่ปัญญาขั้นนี้จะเกิดขึ้นรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง และต้องเป็นปกติในชีวิตประจำวันด้วย

เพราะฉะนั้น ขณะนี้ที่กำลังฟังเรื่องของธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกับสิงคาลกมาณพ มีทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งปกติคุ้นด้วยความไม่รู้ ก็จะต้องเปลี่ยนเป็นการค้นด้วยความเริ่มรู้ขึ้น ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้เอง นี่เป็นการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้สภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร มิตรผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย อัญกุลบุตรบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน ๕ คือ รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว ๑ รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว ๑ เมื่อมิตรมีภัยเอาเป็นที่พึ่งพำนักได้ ๑ ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ ๑ นับถือตลอดถึงวงศ์ของมิตร ๑ ฯ

บางคนอาจจะนับถือเพื่อนเท่านั้น ลืมที่จะนับถือตลอดถึงวงศ์ของมิตรด้วย และถ้าเป็นอย่างนั้น ขณะนั้นก็ใช่ออกุศล ซึ่งจะต้องขัดเกลาอีก เรื่องของอกุศลที่จะต้องขัดเกลามีมากเหลือเกิน ซึ่งปรากฏให้เห็นได้ในชีวิตประจำวัน

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร มิตรผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย อัญกุลบุตรบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ ทิศเบื้องซ้ายนั้น ชื่อว่าอัญกุลบุตรปกปิดให้เกษมสำราญ ให้ไม่มีภัยด้วยประการฉะนี้ ฯ

ถ้าท่านเป็นมิตรที่เลว มีหวังที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมใหม่ กิเลสหนา และแสดงออกมาทางกาย ทางวาจามากมาย ไม่ว่าจะคบใคร พบใคร ก็เป็นไปไม่ได้เลยที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ทั้ง ๆ ที่ยังมีกิเลสมากมายอย่างนี้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทาสเปื่องต่ำ อันนายพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยจัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง ๑ ด้วยให้อาหารและรางวัล ๑ ด้วยรักษาในคราวเจ็บไข้ ๑ ด้วยแจกของมีรสแปลกประหลาดให้กิน ๑ ด้วยปล่อยในสมัย ๑ ฯ

สำคัญใหม่ผู้ที่รับใช้ท่าน ถ้าท่านปฏิบัติไม่ดีด้วย ภัยมหาศาลย่อมจะเกิดขึ้นกับท่านได้ เพราะว่าเป็นผู้ที่ใกล้ชิดอยู่ในบ้าน แต่บางท่านอาจจะไม่เห็นว่าการที่จะมีเมตตากุณาโดยทั่วถึงกับบุคคลในบ้าน ย่อมเป็นประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ เป็นการอบรมเจริญกุศลของท่านด้วย และเป็นการปกปิดภัยทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นจากคนที่ใกล้ชิดด้วย

แม้แต่คำพูด ก็เป็นเรื่องที่สำคัญมาก บางครั้งอาจจะสำคัญกว่าการกระทำทางกาย เพราะว่าเป็นเพียงคำพูดโดยประมาทนิดเดียว ท่านอาจไม่ทราบว่าจะเกิดโทษสักแค่ไหน ขอกล่าวถึง **คัมภีร์พระธรรมบท** ซึ่งมีเนื้อความว่า

ในครั้งศาสนาพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าโน้น มีเศรษฐีคนหนึ่ง ชื่อว่าสุมังคลเศรษฐี ท่านเป็นผู้มีความเลื่อมใสศรัทธา ได้ซื้อที่ดินกว้างยาว ๒๐ อุสกะ แล้วสร้างเป็นวิหารถวายแด่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า พื้นของวิหารก็ปูด้วยทองคำทั้งนั้น เวลาที่ท่านสร้างเสร็จ ได้มีการฉลองด้วยการบริจาคทรัพย์เท่ากับทุนที่สร้าง อยู่มาเข้าวันหนึ่ง เมื่อสุมังคลเศรษฐีนั้นออกไปสู่วิหาร ก็ได้เห็นโจรคนหนึ่งนอนคลุมศีรษะอยู่ที่ศาลาหลังหนึ่ง ที่ใกล้ ๆ ประตูเมือง โจรคนนั้นมีเท้าเปื้อนโคลน เศรษฐีนั้นก็ได้อาวยกขึ้นว่า

บุรุษที่มีเท้าเปื้อนโคลนคนนี้ เห็นจะเป็นคนที่ยวกลางคืน

พอใจได้ยิน ก็ได้เปิดผ้าคลุมหน้าขึ้นดูแล้วก็รู้ว่าเป็นเศรษฐี ก็เกิดความอาฆาตว่า จะต้องทำความพินาศให้กับเศรษฐีนี้ให้จงได้ แล้วก็ไปลอบเฝื่อนาของเศรษฐีถึง ๗ ครั้ง ตัดเท้าโคในคอกอีกถึง ๗ ครั้ง เฝื่อนอีก ๗ ครั้ง แต่ก็ยังไม่หายโกรธ จึงไปประจบประแจงทำเป็นคนชอบพอกับคนใช้ของเศรษฐี แล้วได้ถามคนใช้ว่า อะไรเป็นที่รักที่สุดของท่านเศรษฐี ซึ่งคนใช้ก็ได้บอกว่า

สิ่งอื่นที่จะเป็นที่รักของท่านเศรษฐี ยิ่งไปกว่าพระคันธกุฎีของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่มี

ใจก็คิดว่า จะต้องไปเฝ้าพระคันธกุฎีให้ได้

พอพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยเหล่าภิกษุสงฆ์เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเวลาเช้า ใจคนนั้นก็ได้เข้าไปยังพระวิหาร ต่อยหมอน้ำฉันน้ำใช้จนหมด แล้วก็ได้เฝ้าพระคันธกุฎี พอเศรษฐีได้ทราบข่าว ไฟไหม้พระคันธกุฎีก็รีบออกไปดู แล้วก็ตบมือด้วยความดีใจ ไม่มีความเสียใจแม้เท่าปลายขนทรายจามรี คนทั้งหลายที่ยืนอยู่ในที่ใกล้ก็ได้ถามว่า

ข้าแต่ท่านเศรษฐี ท่านได้สละทรัพย์เป็นอันมากสร้างพระคันธกุฎีนี้ แต่เมื่อไฟไหม้เช่นนี้ เหตุไรท่านจึงตบมือแสดงความดีใจ

เศรษฐีนั้นก็ตอบว่า

ดูกร สหายทั้งหลาย การที่เราสละทรัพย์ออกสร้างพระคันธกุฎีนี้ เรียกว่าเราฝังทรัพย์ไว้ในพระพุทธศาสนา อันไม่อาจพินาศไปด้วยภัยใด ๆ ทั้งสิ้น การที่เราตบมือแสดงความดีใจก็เพราะคิดว่า เราจะได้สละทรัพย์เป็นอันมากสำหรับสร้างพระคันธกุฎีอีก

ต่อมาไม่ช้า เศรษฐีนั้นก็ได้สละทรัพย์เป็นอันมากสร้างพระคันธกุฎีอีก ครั้นสร้างเสร็จแล้ว ก็ได้ถวายทานแก่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์บริวารสองหมื่น ด้วยความชื่นชมยินดี แต่ใจนั้นคิดว่า ถ้าเราไม่ฆ่าเศรษฐีเสีย ก็จะไม่หายโกรธเป็นแน่

ถึงแม้จะได้เฝ้าพระคันธกุฎีแล้ว ก็ยังไม่หายโกรธ คิดว่าจะต้องฆ่าเศรษฐีจึงจะหายโกรธ

เพราะฉะนั้น โจรนั้นก็ตั้งใจที่จะฆ่าเศรษฐีให้ได้ แล้วได้ซ่อนกริชไว้ในผ้าถุง แล้วเที่ยวไปมาอยู่ในวิหารนั้นถึง ๗ วัน แต่ก็ไม่ได้โอกาสที่จะทำร้ายเศรษฐี เมื่อท่านเศรษฐีถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์อยู่สิ้น ๗ วันแล้ว ก็ได้กราบทูลพระกัณฐปสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค มีบุรุษผู้หนึ่งได้เฝื่อนาของข้าพระองค์ ๗ ครั้ง ได้ตัดเท้าโคในคอกของข้าพระองค์อีก ๗ ครั้ง ได้เฝื่อนาของข้าพระองค์อีก ๗ ครั้ง เห็นจะเป็นบุรุษนั้นแหละเป็นผู้เฝื่อนาพระคันธกุฎี ข้าพระองค์ขอให้ส่วนบุญในการที่ข้าพระองค์บริจาคทานครั้งนี้แก่บุรุษนั้นก่อนกว่าคนทั้งปวง

เมื่อโจรได้ฟังดังนั้น ก็รู้สึกตัวว่าผิด แล้วก็คิดได้ว่า ได้กระทำความอันหนักเสียแล้ว เพราะว่าท่านเศรษฐีไม่ได้มีความโกรธแก่โจรผู้ได้ทำผิดถึงเพียงนั้น และยังได้ให้ส่วนบุญแก่โจรก่อนบุคคลทั้งปวงอีก เพราะฉะนั้น โจรก็คิดว่า ถ้าตนได้ทำร้ายแก่ท่านเศรษฐีแล้ว ก็คงจะต้องได้รับโทษภัยอย่างใหญ่หลวงเป็นแน่ เมื่อได้เกิดความคิดอย่างนี้แล้ว โจรนั้นก็เข้าไปหมอบแทบเท้าท่านเศรษฐี ขอให้ท่านเศรษฐียกโทษให้ ซึ่งท่านเศรษฐีก็ถามโจรว่า ท่านไม่เคยเห็นหน้าของโจรเลย เพราะเหตุใดโจรจึงได้โกรธและทำกับท่านถึงอย่างนี้

ซึ่งโจรก็ได้เล่าเรื่องให้ฟังตั้งแต่ต้น เศรษฐีก็นึกได้ แล้วก็ได้อธิษฐานให้ท่านได้กล่าวอย่างนั้น พร้อมกันนั้นท่านก็ได้ยกโทษให้กับโจรด้วย แล้วให้ปล่อยโจรไป แต่โจรก็ได้ขอให้เศรษฐีรับตนและบุตรภรรยาไว้เป็นทาสอยู่ในบ้านของเศรษฐี แต่ท่านเศรษฐีไม่รับ เพราะเห็นว่าท่านเพียงกล่าวเท่านั้น โจรก็ยังทำความพินาศให้กับท่านได้ถึงเพียงนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าเข้าไปอยู่ในบ้าน ท่านก็ไม่แน่ใจว่า ท่านจะกล่าวอะไรที่จะทำให้โจรไม่พอใจและเกิดความโกรธอย่างนั้นอีก

ซึ่งเมื่อโจรนั้นสิ้นชีวิตแล้ว ก็ได้เกิดในอเวจีมหานรก พอพ้นจากอเวจีมหานรกแล้ว ก็ได้เกิดเป็นเปรตงูเหลือมอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ ซึ่งเมื่อท่านพระมหาโมคคัลลานะกับท่านพระลักษณะลงจากภูเขาคิชฌกูฏเพื่อจะไปบิณฑบาต ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็ได้เห็นเปรตงูเหลือมนั้นด้วยทิพยจักขุญาณ แล้วก็ได้ยิ้มซึ่งเมื่อท่านพระลักษณะถามท่านว่า ยิ้มด้วยเหตุไร ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็ได้ให้

ท่านพระลักขณะถามท่านในเวลาที่ไม่เข้าพระผู้มีพระภาค ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงบุพกรรมของเปรตภูเขื่อนั้น ในอชครเปตต เพียงเท่านี้

อันตรายใหม่จากความโกรธ และใครจะตั้งใจไว้ชอบ หรือใครจะตั้งใจไว้ผิดอย่างไร ก็แล้วแต่การสะสมทั้งสิ้น ถ้าถามท่านผู้ฟังว่า ทำจิตอย่างท่านเศรษฐีได้ไหม ลำบากสำหรับการสะสมที่เป็นตัวท่าน แต่ใครจะทำได้ไม่ลำบาก ก็ด้วยการสะสมของผู้นั้นเอง นี่เป็นเหตุให้แต่ละท่านต่างกัน ตั้งแต่อดีตกาลเนิ่นนานมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันและตลอดไป ทุกยุคทุกสมัย

สำหรับเรื่องของพระวิหารที่มีผู้สร้างถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับท่านอนาถบิณฑิกะสร้างพระวิหารเชตวันถวาย มีข้อความใน **จตุตถสมันตปาสาทิกาแปล อรรถกถาจุลวรรควรรณา เสนาสนขันธกะวรรณา เรื่องท่านอนาถบิณฑิกะ** ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นศรัทธาของบรรดาสาวกของพระผู้มีพระภาคว่า ได้สร้างวิหารในลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับท่านอนาถบิณฑิกะ คือ

คฤหบดี ชื่อ ปุณฺณพสุมิต ได้ซื้อพื้นที่ประมาณโยชน์หนึ่ง ด้วยปฐิฐทองคำ (เต็มพื้นที่) สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี

สิริวัฑฒคฤหบดี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณ ๓ คาวุต ด้วยลาดไม้เล้าทองคำ สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สีจี

โสติชคฤหบดี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณกึ่งโยชน์ ด้วยลาดผาลทองคำ สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า เวสสุ

อัจจุตคฤหบดี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณคาวุตหนึ่ง ด้วยเรียงเท้าช้างทองคำ สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า กกุสันธะ

อุคคคฤหบดี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณกึ่งคาวุต ด้วยเรียงอิฐทองคำ สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า โกนาคมนะ

สุมังคลคฤหบดี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณ ๒๐ อุสกะ ด้วยเรียงเต้าทองคำ สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะ ซึ่งได้ถูกโจรเผา

สุทัตตคฤหบดี คือ ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ได้ซื้อพื้นที่ประมาณ ๘ กรีส ด้วยเรียงกหาปณะทองคำ สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย

สำหรับที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับสิงคาลกมาณพเกี่ยวกับทาสกรรมกรว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องต่ำอันนายพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยจัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง ๑ ด้วยให้อาหารและรางวัล ๑ ด้วยรักษาในคราวเจ็บไข้ ๑ ด้วยแจกของมีรสแปลกประหลาดให้กิน ๑ ด้วยปล่อยในสมัย คือ ให้พักผ่อน ๑

กล่าวคือ ถ้าอายุยังน้อย ร่างกายไม่แข็งแรง ก็อย่าให้ทำงานหนักนัก หรือแล้วแต่เพศว่า เป็นหญิงหรือเป็นชาย

นี่คือความละเอียดของชีวิต ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงแม้ด้วยกิจที่ว่า แจกของมีรสแปลกประหลาดให้กิน สำคัญไหมรส มีใครไม่ปรารถนาในรสบ้าง ตั้งแต่เด็กจนกระทั่งจะล่วงการผ่านวัยไปสักเท่าไร การติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น อาจจะเบาบางลงบ้าง แต่ว่าในรสนี้ ตั้งแต่เด็กจนตาย เพราะฉะนั้น รสเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งถ้าท่านมีกุศลจิต มีความเมตตาแม้ในสิ่งเล็กน้อยซึ่งอาจจะลืม แต่พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงไว้ว่า ไม่ควรที่จะลืมแจกแม้แต่ของที่มิรสแปลกประหลาดให้ทาสกรรมกรด้วย

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องต่ำอันนายบำรุงด้วยสถาน ๕ เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยสถาน ๕ คือ ลูกขึ้นทำการงานก่อนนาย ๑ เลิกการงานทีหลังนาย ๑ ถือเอาแต่ของที่นายให้ ๑ ทำการงานให้ดีขึ้น ๑ นำคุณของนายไปสรรเสริญ ๑ ฯ

สำหรับทาสกรรมกร ไม่จำเป็นต้องเป็นคนรับใช้ในบ้าน หรือว่าเป็นทาสจริง ๆ เป็นกรรมกรจริง ๆ แม้แต่ท่านที่ทำงาน จะเป็นข้าราชการ หรือเป็นผู้ที่อยู่ได้บังคับบัญชา ที่จะปฏิบัติต่อวงการงานของท่าน ก็สามารถที่จะอบรมเจริญกุศลได้ตามที่

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ โดยเฉพาะสำหรับทาสกรรมกร ย่อมอนุเคราะห์นายด้วย
สถาน ๕ คือ

ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย ๑

ตามหน้าที่ เมื่อเป็นทาส เป็นกรรมกร หน้าที่ไม่ใช่ตื่นสาย แต่ต้องตื่นเช้า
เพื่อที่จะกระทำความกิจของตน การตื่นเช้าแม้ในการปฏิบัติหน้าที่การงานก็เป็นสิ่งที่มี
ประโยชน์ เพราะว่าเป็นลักษณะของผู้ที่ยืนยันในการที่จะดำเนินชีวิตในทางที่ถูก
แม้พระผู้มีพระภาคและพระสาวกก็ตื่นแต่เช้า เพราะฉะนั้น ถ้าใครตื่นเช้า ก็จะได้เวลา
มาอีกหลายชั่วโมงที่จะกระทำความกิจต่าง ๆ ได้

เลิกการทำงานที่หลังนาย ๑ ถือเอาแต่ของที่นายให้ ๑

นี่เป็นเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งก็เป็นเรื่องของศีลด้วย

ทำงานให้ดีขึ้น ๑

ถ้าถือว่างานของบุคคลอื่นเหมือนกับงานของตนเอง ก็จะเป็นปัจจัยทำให้ทำงาน
งานดีขึ้นเรื่อย ๆ

นำคุณของนายไปสรรเสริญ ๑ ฯ

สรรเสริญได้หลายอย่าง เช่น สรรเสริญว่า ท่านเป็นผู้ที่เอื้อเฟื้อ ท่านเป็นผู้ที่ไม่
ทำความทุกข์ความเดือดร้อนให้ หรือว่าเป็นผู้ที่ไม่ทำตัวให้รู้สึกเสมือนว่าเป็นนาย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องต่ำ อันนายบำรุงด้วยสถาน ๕
เหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยสถาน ๕ เหล่านี้ ทิศเบื้องต่ำนั้น ชื่อว่าอันนาย
ปกปิดให้เกษมสำราญ ให้ไม่มีภัย ด้วยประการฉะนี้ ฯ

